

3-2-10

ལེའུ་བརྩུ་པ། དམུ་ཚུའི་ནད་གསོ་བ།

ГЛАВА 10. ЛЕЧЕНИЕ БОЛЕЗНИ МУЧХУ

དེ་ནས་ཡང་དྲང་སྲོང་རིག་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱིས་འདི་རྒྱུ་ཅེས་གསུངས་སོ། །ཀྱེ་དྲང་སྲོང་ཆེན་པོ་ཉོན་ཅིག །

Then again Sage Rigpai Yeshe (*rig pa'i ye shes*) said these words, "O Great Sage, listen.

Затем мудрец-риши Ригпей Еше (*rig pa'i ye shes*) снова изрёк: «О, великий мудрец, слушай!

གཙོང་ཆེན་དམུ་ཚུའི་རྩུ་རྒྱུ་དབྱེ་བ་དང་། རྩུ་རྩུ་ལ་གནས་དང་རྟགས་དང་བཅོས་ཐབས་དང་། བྱི་རྩིས་བཅད་དང་སློལ་བ་བརྒྱུད་ཀྱིས་བཟླ། །

Ascites, *dmu chu*, which comes under the major chronic disorders, can be revealed under eight headings: causes, conditions, classification, pathogenesis, locations, signs and symptoms, treatment methods, and post-therapy care.

Тяжёлое хроническое заболевание мучху (*dmu chu*) описывается с помощью восьми общих тем: причины и условия, классификация, механизм формирования, места, симптомы, методы лечения и пресечение последствий.

རྩུ་ལི་རྩུང་མཁྱིམ་བད་ཀན་ཚུ་སེར་ལྷག །

The causes of *dmu chu* are *rlung*, *mkhris pa*, *bad kan*, *chu ser*, and blood.

1.Причины это – лунг, трипа, бекен, чхусер и кровь.

དེ་རྒྱུ་མ་ལྷན་ལྷན་ལྷན་ལྷན་སྤྱོད་ལོག་། །ཚ་བའི་རྗེས་ལ་གཏར་དང་བསེལ་སྤྱོད་ཐལ། །ངལ་དུབ་རྗེས་ལ་ཚུ་མང་
བཏུངས་པ་དང་། །རླུང་སྤྱིང་ཉལ་བ་ལ་སོགས་མེད་དོད་ཉམས། །རྩོན་ལས་གདོན་རྒྱུན་དབང་གིས་དམུ་ཚུར་འགྱུར། །

The conditions that lead to *dmu chu* are *ma zhu* (indigestion), degenerated digestive heat due to factors such as implementation of an unwholesome diet and lifestyle after purgation, excessive use of venesection and cold-natured remedies against hot disorders, excessive intake of water after physical exhaustion, and staying in a humid place, as well as past karmic imprints and influences of *gdon* (evil spirits).

2 Условия. Нарушение пищеварения мажува (*ma zhu ba*), неправильное питание и образ жизни после слабительных, злоупотребление кровопусканиями и прохладным при остаточном жаре, пить много воды при усталости, лежание на сыром и так далее ослабляют огненную теплоту. [А также] мучху возникает в силу кармы и негативного влияния дон (*gdon*).

དབྱེ་བ་ནད་གདོན་དུག་ལས་གྱུར་པ་གསུམ། །ནད་ཚུ་བྱེར་བཤམས་འབྱེམས་ཚུ་རྒྱ་རྩོལ་བཞི། །བྱེར་ཚུ་ཁྲག་བྱེར་མཐོས་བྱེར་
ཚུ་བྱེར་གསུམ། །བཤམས་ཚུ་དོན་བཤམས་སྤོད་བཤམས་སྐྱན་བཤམས་གསུམ། །དོན་བཤམས་མཚན་མཚར་སློབ་བཤམས་པ་
གསུམ། །སྤོད་བཤམས་པོ་བ་ལོང་ག་བཤམས་པ་གཉིས། །སྐྱན་བཤམས་ཁྲག་སྐྱན་ཅ་སྐྱན་ཚུ་སྐྱན་བཤམས། །དབྱེ་བ་ཚུ་རིགས་བཙེ་
ལྷན་འགྱུར་བ་ཡིན། །

The *dmu chu* is classified into three types based on disorders, *gdon* (evil spirit influences), and poisoning. If caused by disorders, *dmu chu* is of four types dispersion, leakage, stagnation, and fluid exudation from intestinal rupture. Dispersion of ascites fluid is of three types: blood dispersion, *mkhris pa* dispersion, and *chu ser* dispersion. Leakage of ascetic fluid is of three types: leakage from vital organs, leakage from vessel organs, and leakage from *skran* (tumors). Leakage from the vital organs is of three types: leakage from the liver, spleen, and lungs. Leakage from the vessel organs is of two types: leakage from the stomach and large intestine. Leakage from *skran* is of three types: leakage from hematoma, embolism, and cyst. These yield a total of fifteen types of *dmu chu*.

3. Классификация. Различают три [категории]: возникающий от болезни, негативных влияний и ядов. Возникающих от болезни четыре вида: рассеиваемый (*byer*), просачивающийся (*zags*), застойный (*'khyims*) и прорывающийся из кишечника (*rgyu rdol*). Рассеиваемых (*byer chu*) три – рассеиваемый кровью (*khrag byer*), трипа (*mkhris byer*), чхусер (*chu byer*). Просачивающихся (*zags chu*) три: из плотных органов, из полых органов, из опухолей трен. Просачивающихся из плотных органов (*don zags*) три: из печени, из селезёнки и из лёгких, . Просачивающихся из полых органов (*snod zags*) два: из желудка и из толстой кишки. Просачивающиеся из опухолей трен (*skran zags*): из кровяного трагтрен (*khrag skran*), из сосудистого цатрен (*rtsa skran*), из жидкостного чхутрен (*chu skran*). Так получается пятнадцать видов мучху.

གུར་ཚུལ་མ་བྱ་ལོ་བའི་བད་ཀན་འཕེལ། །དེ་ཡིས་དྲི་ཚུ་ཐུར་སེལ་རྒྱ་ལམ་བཀག། །རླུང་ལོག་དྲི་ཚུ་དྲུངས་མའི་རྒྱ་ལམ་
ཤོར། །ཐུགས་འོག་སྒོད་ཀྱི་བྱི་རོལ་ཚུ་ཡིས་ཁེངས། །དེ་ནི་རྩ་ཁ་ལོག་བའི་འབྱུངས་ཚུ་ཡིན། །

The pathogenesis of *dmu chu* is as follows: An increase in gastric mucus due to *ma zhu* (indigestion) causes blockage of the urinary passages and descending *rlung*, which leads to reversal of *rlung* flow and escape of urine into the passage of the nutritional essence. As a result, fluid pools under the skin and outer surface of the vessel organs and leads to *rtsa kha log pa'i 'khyims chu*, that is, stagnation of fluid attributable to reversal of urinary flow.

4.1.1 Механизм формирования. Из-за мажува увеличивается желудочная слизь и закупоривает пути движения мочи и нисходящего лунг. Развернувшийся лунг забрасывает мочу в пути движения прозрачного сока дангма (*dwangs ma*) и пространство под кожей и снаружи полых органов наполняется жидкостью. Это застойный мучху (*'khyims chu*), заблудившийся не в тех каналах.

བྱེར་ཚུ་དྲུངས་མ་མ་བྱ་མཆིན་ལམ་བརྒྱད། །བྱུངས་སུ་མ་སོང་བན་ཁྲག་ཚུ་སེར་རྒྱས། །ཤུ་ཐུགས་རྩ་མིག་བྱེར་བ་ཁྲག་བྱེར་
ཡིན། །

Passing through the liver, *dwang ma ma zhu*, wherein it fails to transform into bodily constituents, thereby causing accumulation of unhealthy blood and *chu ser*. When these disperse into the space between the skin, muscle tissues, and channels, it results in *khrag byer chu* (dispersed-blood *dmu chu*).

4.1.2 Рассеиваемый мучху (*byer chu*). Дангма мажува (*dwangs ma ma zhu*), проходя через печень, не переходит в ткани тела, а вызывает увеличение плохой крови и чхусер, которые рассеиваются в мышцы, кожу и просветы сосудов. Это – мучху, рассеиваемый кровью (*khrag byer*) .

མཚོན་རྒྱས་ངན་ཁྲག་མཁྲིས་པར་ཟགས་པ་ཡིས། །མཁྲིས་འཕེལ་ཁ་ལུང་གྲ་མྲགས་ཚུ་སེར་རྒྱས། །དེ་ཉིད་དྲུངས་མ་མཁྲིས་
བྱེར་ཚུ་ཞེས་བྲ། །

Unhealthy blood accumulated in the liver descends into the gallbladder, leading to outflow of bile. This results in *chu ser* accumulation between the muscle and skin tissues, and leads to dispersed bile *dmu chu*.

4.1.3 Когда печень увеличивается, плохая кровь просачивается в желчный пузырь, от этого желчь увеличивается и выплёскивается и чхусер разливается в мышцах и коже. Это так называемый мучху, рассеиваемый трипа и дангма (*dwangs ma mkhris byer*).

ཚན་གང་སྐྱོངས་གཏར་བསེལ་སྐྱོར་ཐལ་བ་ཡིས། །ཁོ་བའི་མེ་ཤི་ཚུ་གང་སེངས་སླེག་དང་། །ཞོ་དར་ཇ་སོགས་འཇུངས་པ་
མ་བྱུ་བར། །དྲུངས་མའི་ལམ་ཤོར་བྱུངས་སུ་འགོར་མ་འདོད། །རྩ་ལ་བྱེར་བས་ཚུ་སེར་གང་བ་སྐྱེད། །དྲུངས་མ་ཚུ་བྱེར་
ཞེས་བྲ། །གང་ཚུར་འགྱུར། །

Loss of digestive heat due to overexposure to cold and humid conditions, excessive application of evacuative therapies and venesection, overuse of cold-natured remedies, and *ma zhu* (indigestion) of drinks such as cold water, chang residue, curd, butter, milk, and tea causes escape of unrefined food particles into the passageway of the nutritional essence. These particles fail to transform into bodily constituents, and flow into the

channels, causing accumulation of *chu ser* and cold disorder. This condition is called *chu ser* dispersion, which in due course progresses to cold-natured *dmu chu*.

4.1.4 От сырости, холода, злоупотребления очищениями, кровопусканиями и охлаждающими составами желудочный огонь умирает, а питье холодной воды, сингпо¹, смывок [чанга], йогурта, дарва, чая и подобного ведёт к мажува, который забрасывается в пути движения прозрачного сока дангма (*dwangs ma*) и он не может трансформироваться в ткани тела. Рассеиваясь по каналам, это порождает холодный чхусер. Это так называемый мучху, рассеиваемый чхусер и дангма (*dwangs ma chu byer*), то есть холодный мучху (*grang chu*).

གོང་ལྗང་མོ་བའི་མེ་དྲོད་ཤོར་བ་ཡིན། །མ་ལྷུ་བད་ཀན་དུངས་མའི་རྩ་མིག་བཀག། །དུངས་མ་མ་ལྷུ་ལོ་བར་ཡུན་རིང་གནས། །ལོ་བའི་དྲོད་ཤོར་རྒྱ་གསར་རྩལ་བཀང་འདྲ། །རྩལ་ཞིང་ཟགས་བ་ལོ་བའི་ཟགས་རྩལ་ཡིན། །

Mucus accumulated as a result of *ma zhu* (indigestion) blocks the passages of *dwangs ma* (refined food particles), thereby causing retention of *dwangs ma ma zhu* in the stomach for a long period of time. Subsequently, this leads to a loss of digestive heat, as was mentioned above, and causes 'leakage of ascitic fluids from the stomach.' This is similar to an unused earthen pot filled with water, from which water droplets leak like sweating.

4.1.5 Как и выше, теряется огненная теплота желудка, мажува и бекен закупоривает каналы прозрачного сока дангма. Когда дангма мажу долгое время застаивается в желудке, его тепло уходит. Подобно постоянно запотевающему новому глиняному горшку, наполненному водой, это – мучху, просачивающийся (*zags chu*) из желудка.

གོང་གི་དུངས་མ་མ་ལྷུ་ལོང་དུ་སྦྱང་། །ལོང་ཁིངས་ཟགས་བ་ལོང་གི་ཟགས་རྩལ་ཡིན། །

The above *dwangs ma ma zhu* descends into the large intestine, wherein a large amount fluid accumulates and causes 'leakage of ascitic fluid from the large intestine.

¹ слабый, плохой чанг

4.1.6 Когда вышеуказанный дангма мажува спускается в толстую кишку, наполняет её и просачивается оттуда, это мучху, просачивающийся (*zags chu*) из толстой кишки.

དྲངས་མ་མ་ལྷུ་འགྲམས་ཁྲག་མཚན་ཐོག་སྤྱང་། །མཚན་པ་ཁྲག་གིས་ཁེངས་ཤིང་རྒྱས་པ་ཡིས། །མཚན་པའི་རྩོད་ཤོར་
རྩལ་བ་མཚན་ཟགས་ཡིན། །

Unhealthy blood attributable to *dwangs ma ma zhu* disperses into the liver, thereby causing engorgement and enlargement of the liver. This results in a loss of hepatic heat and decay of liver tissues, leading to 'leakage of fluid from the liver.'

4.1.7 Когда кровь от дангма мажува, разошедшаяся [по организму], спускается в печень, то она пропитывается кровью и увеличивается, тепло печени гаснет и она портится. Это называется мучху, просачивающийся (*zags chu*) из печени.

དེ་འདྲ་མཚར་ལས་བྱུང་བ་མཚར་པའི་ལྷ། །

When the above condition occurs in the spleen, it leads to 'leakage of ascitic fluid from the spleen.'

4.1.8 Таким же образом, от поражения селезёнки появляется мучху, [просачивающийся (*zags chu*)] из селезенки.

དྲངས་མ་མ་ལྷུ་ངན་ཁྲག་སློ་སྦྱབས་འགྲིམས། །སློ་སྦྱབས་ཚུ་སེར་ཁེངས་ནས་འདུས་པ་དེ། །མཚན་པའི་སྤྱིང་དུ་སྤྱང་ནས་
སློད་སྤྱིང་ཟགས། །དེ་ཉིད་སློ་བ་ཟགས་པའི་ལྷ་བྱ་བཤད། །

Unhealthy blood attributable to *dwangs ma ma zhu* infiltrates into the lungs where it causes *chu ser* accumulation, resulting in leakage of fluid into the diaphragm and further over the surface of vessel organs, causing 'leakage of ascitic fluid from the lungs.'

4.1.9 Когда плохая кровь от дангма мажува заблудилась в полостях лёгких, то полости лёгких заполняются чхусером, который медленно [продавливается наружу. Выпот] будет стекать сверху на диафрагму и просачиваться в полые органы. Это называется мучху, просачивающийся (*zags chu*) из лёгких.

དྲངས་མ་མ་བྱ་ངན་ལྷན་རྒྱས་པ་དེ། །མཚན་མཚར་མཚན་དྲི་རྒྱུ་མ་ལ་སོགས་པའི། །རྩར་བྱགས་རྩ་མིག་ལྷན་རྒྱས་རྩ་
སྐྱོན་འདྲིལ། །རྩིངས་ནས་ལྷན་བྱ་རྩོལ་ཏེ་རྩ་ལ་བྱེ། །དེ་ཉིད་རྩ་སྐྱོན་ཟགས་པའི་རྩ་ཞེས་བྱ། །

Unhealthy blood attributable to *dwangs ma ma zhu* infiltrates into the channels of the liver, spleen, diaphragm, small intestine, and other visceral organs, wherein it causes accretion of blood droplets, leading to embolism. In due course of time, this embolus dissolves and causes rupturing of the blood vessels, resulting in 'leakage of ascitic fluid from an embolism.'

4.1.10 Плохая кровь, увеличившаяся из-за дангма мажува, входит в сосуды печени, селезёнки, диафрагмы, тонкой кишки и других и там вместе с паром крови сворачивается в опухоль трен. Застарев, кровь плавится, прорывает [сосуд] и он открывается. Это – так называемый мучху, просачивающийся (*zags chu*) из сосудистых цатрен (*rtsa skran*).

དྲངས་མ་མ་བྱ་འགྲམས་ལྷན་མཚན་ལྷན་གིས། །མཚན་མཚར་རྒྱས་ཏེ་ལྷན་ཟེལ་སྐྱོན་དུ་ཆགས། །རྩིངས་ནས་སྐྱོན་བྱ་ལྷན་
སྐྱོན་ཟགས་རྩ་ཡིན། །

Unhealthy blood attributable to *dwangs ma ma zhu* or weaponry injuries results in engorgement of the liver and spleen, wherein the droplets of unhealthy blood clot and form a hematoma. When this hematoma eventually dissolves and causes leakage, it is called 'leakage of ascitic fluid from a hematoma.'

4.1.11 Из-за крови от дангма мажува, разошедшейся [по организму] или крови от ранения, печень и селезёнка увеличиваются, кровь выпотеваает и формирует опухоль трен. Застарев, трен плавится, [образуя] мучху, просачивающийся (*zags chu*) из кровяного трагтрен (*khrag skran*).

དངས་མ་མ་ལྷུ་འི་ངན་ཁྲག་ལྷུ་མེར་རྒྱས། །རྩར་འགྲིམས་རྩ་མིག་ལྷུ་མེར་རྒྱ་བབ་བྱེད། །དེ་ཉིད་དོལ་བ་ལྷུ་སྐྱོན་ཟགས་ལྷུ་
ཡིན།།

Unhealthy blood attributable to *dwangs ma ma zhu* leads to accumulation of *chu ser*, which subsequently diffuses into the channels. When the channels become engorged with *chu ser*, it causes 'leakage of ascitic fluid from a cyst.'

4.1.12 Плохая кровь из-за дангма мажува увеличивает чхусер, который разбредается по сосудам, [этот] чхусер даёт кьябаб в просветах сосудов. Когда он прорывается, то это мучху, просачивающийся (*zags chu*) из жидкостного чхутрен (*chu skran*).

རྩུ་མ་འགྲམས་སམ་རྩུ་གཟེར་རུས་པ་བྱུག། །རྩུ་མའི་ཚེ་ཉམས་རྙིངས་ནས་རུལ་ཞིང་དོལ། །དྲི་ལྷུ་ཕྱིར་འཇོག་རྩུ་དོལ་ལྷུ་
ཞེས་བྲ།།

Intestinal injuries, dysentery, or foreign objects such as bone inflicted on the small intestine cause destruction of the intestinal mucosa and lead to decomposition in due course of time. When the intestine ruptures and causes fluid leakage, it is called 'fluid exudation from intestinal rupture.'

4.1.13 Из-за травмы тонкой кишки, гюзер (*rgyu gzer*) или протыкания костью смазка тонкой кишки истоньшается, со временем его стенки прогнивают и прорываются. Жидкость просачивается наружу и это называется прорывающийся из кишечника мучху (*rgyu rdol chu*).

གཞན་ཡང་སྦྱོད་ལམ་སྦྱོན་གྱིས་གདོན་དང་འགྲམ། །སྦྱར་དུག་རྒྱེན་གྱིས་ལྷུ་ཅུ་འགྱུར་བ་ཡོད། །

In addition, *dmu chu* can be caused by compounded poisoning and by *gdon* (evil spirits) offended by destructive activities.

4.1.14 Кроме того, из-за ошибочного образа жизни могут рассердиться духи. 4.1.15 Или по причине составленных ядов, [также может] возникнуть мучху.

འོན་ཀྱང་ནད་ཀྱི་ན་བཅོས་ཉེས་སྐྱེ་བའ་དང་། །འོར་དུ་འགྱུར་ལ་འོར་རྗེས་དམུ་ཚུར་འགྱུར། །

However, inappropriate treatment of all types of disorders subsequently leads to *skya rbab* and ‘or, which, in due course of time, progresses to *dmu chu*.

4.2 Кроме того, ошибочное лечение любого заболевания, может дать кьябаб, который перейдет в ор, а ор, застарев,– в мучху.

མདོར་བསྡུས་རྗེས་དང་མཁྲིས་པ་བད་ཀན་ཚུ། །དེ་ཡང་ཚ་ཚུ་གང་ཚུ་གཉིས་སུ་འདུས། །

In brief, *dmu chu* can be summarized into *rlung*, *mkhris pa*, and *bad kan* types. These can be further condensed into two types: hot-natured *dmu chu* and cold-natured *dmu chu*.

4.3 В общем, мучху бывает от лунг, трипа и бекен. Их также можно свести к двум: жару и холоду.

ཚུ་ཡི་གནས་ས་སྐྱེ་ནང་བར་དང་གསུམ། །སྤྱི་ཚུ་ཤ་མདངས་བར་ན་གནས་པ་སྟེ། །ནང་ཚུ་ཚུ་ལོང་སྣོད་ཀྱི་སྟེང་ན་
འཕྱོ། །བར་ཚུ་པགས་འོག་ཤ་སྟེང་བྱུང་བར་གནས། །

The location of *dmu chu* is of three kinds: external, internal, and intermediate. External *dmu chu* forms within the skin, internal *dmu chu* floats over the vessel organs such as the small and large intestine, and intermediately-located *dmu chu* pervades between the skin and muscle tissues.

5 Места мучху. Их три: внешний, внутренний и срединный. Внешний мучху располагается между поверхностными слоями кожи, внутренний – колыхается над

тонкой, толстой кишкой и другими полыми органами, а срединный - пропитывает [ткани] под кожей над мышцами .

དེ་རྟགས་སླི་དང་བྱེ་བྲག་རྣམ་པ་གཉིས།

The signs and symptoms of *dmu chu* are of two types: general and specific.

6 Его симптомы бывают двух типов: общие и частные

སླི་རྟགས་དང་ཕོ་འཇུག་དང་བར་དུ་སླིན། །ཐ་མ་རྒྱས་དུས་འཚོ་འཆི་བརྟག་པ་འོ།

The general signs and symptoms of *dmu chu* can be revealed through the initial, matured, and advanced stages of the disorder, during which the prognosis can be established.

6.1 Общие симптомы. В начале – стадия вхождение, в середине – созревание, в конце – стадия разгара [болезни], когда определяют выживет ли [пациент] или умрёт.

དང་ཕོ་འཇུག་དུས་ཤེད་ཚུང་ཕོ་བ་ལྗེས། །དབུགས་ཚོད་སློང་འདེགས་ཟས་ཀྱི་འཇུ་སྟོབས་ཚུང་། །སླེ་མཚུ་རྣམ་པ་དཀར་
འགོ་འདུག་གསུས་པ་ལྗེས། །བོལ་གོང་ངར་གདོང་ཚུ་སོ་བཅུ་དུག་མདོ། །ཕོ་བ་བྲང་ཞོལ་ཁ་གདོང་མིག་སླེབས་དང་། །ཚུ་
ཡི་མཁར་བརྒྱད་གཡོ་ཞིང་སྐྱངས་པ་ཡིན། །

First, at the initial stage, the disorder causes weakness, a feeling of fullness of the stomach, breathlessness, palpitations, weak digestion, pale tongue, lips, and gums, abdominal heaviness while sitting and walking, and swelling of the eight common sites of fluid accumulation, which are the dorsal parts of the feet and hands, shin, perineum, sixteenth vertebral junction, stomach, inferior portion of the chest, mouth and face, and eyelids.

6.1.1 На начальной стадии вхождения будет упадок сил, [чувство] наполненности желудка, дыхание тяжёлое, сердце колотится, сила пищеварения мала, язык, губы, дёсны – белые, при ходьбе и сидении в животе тяжесть. Восемь крепостей жидкости: подъём стоп, нижняя часть голени, промежность, область 16го позвонка, желудок, нижняя часть груди, рот и лицо, веки - опухают и отекают.

བར་དུ་ཚུ་བྱ་སྐྱོན་ནས་གསུམ་པ་ཁེངས། །བཅ་ཏོལ་རྒྱབ་ན་ཐོལ་ཐོལ་ཕྱིག་ཕྱིག་འོང་། །

At the matured stage, the disorder causes abdominal engorgement; a dull sound like thol-thol tic-tic is produced when the area is tapped for percussion.

6.1.2 В средней [стадии] созревания жидкости живот переполнен, а если по нему щёлкнуть, издаёт звуки: «тхоль-тхоль» и «триг-триг».

ཐ་མ་རྒྱས་དུས་ཚུ་གྲང་ཚུ་གཉིས། །

Finally, at the advanced stage, the disorder can be of two types: hot-natured and cold-natured.

6.1.3 В конечной стадии разгара есть два [варианта]: горячий мучху (*tsha chu*) или холодный мучху (*grang chu*).

ཚ་ཚུ་རྩ་གྲིམས་ཚུ་མདོག་དམར་རམ་སེར། །སྒོ་སོར་མིག་སེར་སྟེན་སྒྲ་སྒོག་པ་ཆགས། །གསུམ་པ་ཚེལ་རྩ་ཡི་དྲ་བས་
བྱབ། །ཡན་ལག་ཕྱ་ལ་སྐྱམ་བས་ཡི་དུགས་འདྲ། །

The signs and symptoms of hot-natured *dmu chu* are as follows: twisting pulse, red or yellow urine, wheezing, yellow eyes, dirt formation on the xiphoid process, and a hungry ghost-like appearance with bulging of the abdomen, widespread prominent veins, and thin limbs.

При горячем мучху пульс будет напряжённый (*grims*), моча красного или жёлтого цвета, хрипы в лёгких, глаза жёлтые, в эпигастрии появляется налёт, живот большой и покрыт сосудистой сетью, конечности утончаются и усыхают, [больной] похож на прета - голодного духа.

གང་ཚུ་ཚ་དལ་ཚུ་སྐྱོ་སྐྱོ་དང་ཚུང་། །ཕོ་བ་སྐྱོ་འཕྲོག་བྱེད་ཅིང་སྐབས་སུ་འབྲུ། །མགོ་ལྷུས་ཡན་ལག་སྐངས་ཆེ་མནན་
རྗེས་འོང་། །སྐྱོ་ལ་རགས་པས་མགོན་པོ་ལྟ་བུར་བཤད། །

The signs and symptoms of cold-natured *dmu chu* are as follows: slow pulse, bluish urine, decreased thirst, abdominal distension and rumbling, occasional diarrhea, heavy swelling in the head, body, and limbs with formation of an indentation when pressed, and a huge, bulky appearance of the body like that of a *mgon po* (Gonpo diety).

При холодном мучху холода пульс будет спокойным (*dal*), моча голубоватой, жажда – слабой. Желудок вздут и урчит, иногда случается понос. Отеки на голове, туловище и конечностях сильные, при надавливании остаются следы. [Больной] дородный и грузный как описывают Защитников [Учения].

གང་ཚུ་ཡུན་ལོན་ཚུ་རྒྱས་སྐྱོང་དང་། །མཆིན་པ་ཚུས་ལུ་ཚོས་ཏེ་སྐྱར་དུ་འཆེ། །ཚ་ཚུ་རྒྱས་ཐེབས་མི་སྐྱེ་ཆོ་རིང་
སྟེ། །ཕྱག་ན་སྐྱོག་ཡིན་སྐྱར་དུ་འཆེ་བར་འགྱུར། །

When a cold-natured *dmu chu* becomes chronic, it causes engorgement of the lungs, heart, and liver with a massive amount of fluid, thereby rendering these organs dysfunctional and resulting in immediate death. When a hot-natured *dmu chu* becomes chronic, the ascitic fluid becomes completely mixed with the bodily constituents and no longer accumulates, thereby ensuring longer life. However, if the ascitic fluid is drained, it brings immediate death, as the fluid contains life-sustaining components.

При холодном мучху со временем жидкость увеличивается, и если затопит лёгкие, сердце и печень, то [пациент] быстро умрёт. При горячем мучху жидкость запечатана, она не появляется снова и жизнь [больного будет] долгой. Но если её выпустить, то она как сама жизнь – быстро наступит смерть.

འཚི་རྟགས་དང་ག་མི་བདེ་སྐྱུག་པ་དང་། །སློ་མང་མིག་མེར་དབྱགས་ཐུང་སྐྱོམ་དང་ཆེ། །དྲི་ཚུ་དམར་མེར་སྐྱ་ལ་ཉུང་བ་
དང་། །བྱུངས་ཟད་ལུས་སྟོབས་ཤོར་ན་སྤང་བར་བྱ། །

If there is loss of appetite, vomiting, excessive cough, yellow sclera, shortness of breath, extreme thirst, reddish yellow urine in a thick concentration, decreased urinary output, depletion of the bodily constituents, and loss of physical strength, it indicates imminent death; therefore, the condition cannot be cured.

Признаки смерти. Если аппетит плохой, рвота, частый кашель, жёлтые глаза, короткое дыхание, сильная жажда, моча – красно-жёлтая, густая и её мало, ткани тела истощены, сил нет, то нужно отказываться.

དབྱགས་དལ་དང་ག་བདེ་ལ་སྐྱོམ་དང་ཚུང་། །བྱག་མེད་ལུས་ཡང་མིག་དཀར་དྲི་ཚུ་སྟོ། །ཚ་ཚུད་སྟོམས་ལ་ཤེད་ཆེ་འཚོ་
བར་འགྱུར། །

If there is an improvement in breathing, appetite, thirst, pain, lightness of the body, pale sclera and bluish urine, a pulse beat, and bodily strength, survival is indicated.

Если же дыхание спокойное, аппетит хороший, жажда слабая, болей нет, тело лёгкое, глаза белые, моча голубоватая, пульс ровный, сил много, такой выживет.

བྱེ་བྲག་བརྟག་པ་དངས་མ་ཁྲག་བྱེར་ཚུ། །ཚ་གྲིམས་ཚུ་དམར་ལུས་སྐྱེ་དང་ག་འགག། །རོ་སྟོད་རྩིབ་ལོགས་རྣམས་སུ་གཟེར་
ཕན་ལྡང་། །གཏར་ན་ཁྲག་ངན་སྐྱ་ལ་ཚུ་ལྟར་མེར། །

Specifically, blood-dispersed *dmu chu* causes a twisted pulse, reddish urine, heaviness of the body, loss of appetite, and mild pain at the upper back and rib cage. If venesection is performed, there will be discharge of unhealthy blood, which is light and as yellowish as *chu ser*.

6.2.1 Частные симптомы. Мучху, рассеиваемый кровью и прозрачным соком дангма (*dwangs ma khrag byer chu*). Пульс – напряжённый (*grims*), моча – красная, тело – тяжёлое, аппетита нет, по бокам и в верхней части тела появляются несильные боли, при кровопускании – плохая кровь жидкая и жёлтая как чхусер, .

དྭངས་མ་མཐིས་བྱེར་རྩམ་འདེགས་སྒོ་སྦྱང་སྤྱུག་། །དང་ག་མི་བདེ་འགྲངས་ན་ཕོ་བ་རྗེད་། །མིག་ཚུ་སེར་ལ་འབྲས་ན་
མཐིས་པ་འབྱུང་།།

If occur the *mkhris pa* - dispersed *dmu chu*, it causes panting, irregular pulsation of the lungs and heart, loss of appetite, bloated stomach, and yellowish sclera and urine. If diarrhea occurs, there will be bilious discharge.

6.2.2 При рассеиваемом трипа и прозрачным соком дангма (*dwangs ma mkhris byer chu*) будут тяжёлое дыхание, сердце и лёгкие колотятся, аппетит плохой, после насыщения желудок распирает, глаза и моча – жёлтые, если случается понос, то содержит желчь.

དྭངས་མ་ཚུ་བྱེར་ལྗེར་ཚོ་ལྷ་བུར་སྦྱངས། །ཚ་བྱིང་ཚུ་སྒོ་སྦྱང་སྤྱུག་ཕོ་བ་རྗེད་།།

If occur the *chu ser* - dispersed *dmu chu* causes a clay idol-like swelling, sunken pulse, bluish urine, palpitations, and bloated stomach.

6.2.3 При рассеиваемом чхусер и прозрачным соком дангма (*dwangs ma mkhris byer chu*) будут [сильные] отёки, [пациент] похож на глиняную статую, пульс – глубокий (*bying*), моча – голубоватая, сердце колотится, желудок распирает.

དེ་གསུམ་དང་ཕོ་བྱི་ཚུ་འོར་ཡིན་ཏེ། །རྗེད་ས་པར་གྱུར་ན་ནང་དུ་ཚུ་བ་སྦྱོན།།

When the above three types of *dmu chu* accumulate externally, they are localized edema ('*or*), which in due course of time progress to *dmu chu*.

Эти три вначале [протекают] как внешняя задержка жидкости – [болезнь] ор. Застарев, созревают и переходят во внутреннюю задержку жидкости.

མཚོན་པ་དང་པོ་ཟགས་པ་གཡས་ནས་འཕེལ། །རྩ་གི་མས་ཚུ་དམར་ཕྱག་ན་རྒྱ་བཤལ་འབྱུང་། །གསུས་པ་ཆེ་ལ་རྩ་བཟླ་
ཡན་ལག་སྐྱམ། །

In conditions with leakage of ascitic fluid from the liver, the fluid primarily accumulates from the right side of body and causes a twisted pulse and reddish urine, bulging stomach with widespread, prominent veins, and thin limbs. If the fluid is drained, there will be discharge of *rgya bshal* -colored fluid.

6.2.4 [Мучху,] просачивающийся (*zags*) из печени, в первую очередь накапливается с правой стороны. Пульс – напряжённый (*grims*), моча – красная, при проколе – появляется жидкость цвета смывок шеллака, живот увеличен и пестрит сосудами, конечности сохнут,.

མཚོར་པ་ཟགས་པ་གཡོན་ནས་འཕེལ་བ་ལ། །རྩ་ཡི་ནང་ན་མཚོར་པ་དོ་ལྟར་སྟ། །ཕོ་བ་རྩོ་འཕྲོག་འཇུ་སྟོབས་རྒྱུང་བ་
ཡིན། །

In conditions with leakage of ascitic fluid from the spleen, the fluid primarily accumulates from the left side of the body, and the spleen seems as hard as a stone in the fluid. This situation causes distension and rumbling of the stomach, and weak digestive strength.

6.2.5 [Мучху,] просачивающийся (*zags*) из селезёнки, накапливается слева, внутри жидкости – твёрдая как камень селезёнка, желудок вздувается и урчит, способность к перевариванию – слабая.

སྟོ་བ་ཟགས་པ་སྟོ་མང་སྟོ་སྟིང་སྟུག་ །ཚོས་རྩེས་པོ་བ་མི་བདེ་བཟླག་མང་ངས་འཚོར། །

Leakage of ascitic fluid from the lungs causes excessive cough, irregular pulsation of the lungs and heart, stomach discomfort after food intake, and loss of facial radiance.

6.2.6 [При мучху,] просачивающимся (*zags*) из лёгких будет частый кашель, лёгкие и сердце колотятся, после еды дискомфорт в желудке, пропадает сияние кожи.

སོ་ལོང་ཟགས་པ་སྐོ་འཁོག་སོ་བ་རྗེད། །དང་ག་མི་བདེ་ཤིན་དུ་འཇུ་སྟོབས་རྒྱུད། །འགྲངས་དང་གྲང་རྗེས་སྐྱང་ཐབས་
ལྟ་བུར་ན། །བྱུང་བར་སོ་བ་ལོང་ཡུལ་ཆེ་བ་ཡིན། །

Leakage of ascitic fluid from the stomach and large intestine causes abdominal distension and rumbling, a bloated stomach, loss of appetite, extremely weak digestive strength, and an abdominal cramp-like pain on a full stomach and cold exposure, particularly in the stomach and large intestine.

6.2.7 При просачивании (*zags*) из желудка и толстой кишки – вздутие, урчание, желудок распирает, аппетит плохой, способность переваривать – очень слабая, от насыщения и от холода колики лангхаб. В особенности увеличена соответствующая область – желудок или толстая кишка.

སྐྱན་ཟགས་གསོག་པ་བྱུལ་ཞིང་ཡོད་ངོས་མང་། །རྩ་ཁ་བྱེ་ནས་གསོག་རྒྱེན་བྱུག་གཟེར་ཆེ། །

In conditions with leakage of ascitic fluid from *skran* (tumors), fluid accumulation occurs gradually, predominantly at the site of the tumor. When blood vessels within the tumor rupture, there is rapid accumulation of fluid and excruciating pain.

6.2.8 При просачивании из опухоли трен (*skran zags*) – накапливается постепенно, больше в области, где находится трен. Но если сосуды раскрыты, то копится быстро и вызывает сильные боли.

འབྱིམས་ཚུ་འོག་རྒྱང་སྐོག་ལ་ཚུ་བབས་རྒྱུད། །སྐོ་འཁོག་བྱེད་ལ་ལྷུང་དུ་སྐྱེ་བ་ཡིན། །

Stagnation of fluid attributable to reversed flow of descending *lung* causes decreased urinary output, abdominal distension and rumbling, and rapid increase of fluid.

6.2.9 При застойном мучху (*'khyims chu*) нижний лунг разворачивается и мочи выходит мало. Будет вздутие, урчание, отёки нарастают быстро.

ཐུང་ལ་ཐུ་སྐྱད་མི་བདེ་སྐྱད་ནས་སྐྱེ།

Fluid exudation from intestinal rupture causes discomfort in the lower abdomen and an abnormal increase of fluid from the lower region.

6.2.10 При прорывающимся из кишечника мучху (*rgyu rdol chu*) будет дискомфорт в нижних отделах тонкой кишки, [отёки] начинаются снизу.

འདྲེ་ཚུ་ག་སྐྱ་འགྲུལ་ཞིང་སྐྱིང་མི་དགའ། གཤོང་ལ་ཚུ་བྱར་འོང་ཞིང་སྐྱ་སྐྱུག་འཇག། འཕམ་རྩ་མི་གྲུང་ལྡང་དུབ་འདྲེ་ལ་
སྐོད། ཡང་ན་ཤེས་པ་བྱིང་ལ་ཚོག་པ་ཟ། མི་འོང་སྐྱིང་དུ་བྱིང་བྱིང་བྱུ་ལུ་འདྲ།

If *dmu chu* is caused by *gdon* (influence of evil spirits), shows muscle twitching, sadness, facial blisters, nosebleeds, vague arterial pulsation, a fluctuating nature of the disorder, and high susceptibility to negative influences. There can also be mental dullness, anger, and a feeling of nervousness similar to that of a wingless cockroach on a mirror.

6.2.11 При мучху от духов (*'dre chu*) будут подёргивания мышц, безрадостность, на лице появляются волдыри, носовые кровотечения, биение пульса неразборчивое (*mi grung*), [болезнь] переменчивая и легковозбудимая. Или же сознание заторможенное, раздражительность, [больной ведёт себя] как таракан на поверхности зеркала.

དུག་ལས་སྐྱར་པ་དུག་གི་ནད་རྟགས་འབྱུང་།།

If *dmu chu* occur due to poisoning causes symptoms similar to those of poisoning.

6.2.12 [При мучху,] возникшем от ядов будут появляться симптомы отравления.

མདོར་བསྟུན་རྒྱང་མཁྲིས་བད་ཀན་འདུས་པས་སྦྱར། །

In brief, all types of *dmu chu* can be condensed into *rlung*, *mkhris pa*, and *bad kan*.

6.3 В общем, [мучху] можно свести к лунг, трипа и бекен.

རྒྱང་གུར་འཁྲོག་ལུར་ལུག་ཆེ་འཕེལ་འབྱི་བྱེད། །རྒྱ་ཚོ་དྲི་མ་སྲི་ལ་དབུགས་ངན་ཚོམ། །

When *rlung*-dominant *dmu chu*, it causes abdominal rumbling, intense pain, fluctuation in fluid accumulation, bluish urine, scanty stool, and retention of flatus.

6.3.1 Из-за лунг будут урчание, сильные боли, переменчивость [болезни], моча голубоватая, скудные нечистоты, газы задерживаются.

མཁྲིས་པ་མིག་སེར་ཤ་ཚོ་ཚུ་བབས་ཚུང་། །རྩ་གྲིམས་ཚུ་མདོག་མར་ཁུ་བཅོད་ཁུ་འདྲ། །

When *mkhris pa*-dominant *dmu chu*, it causes yellowish sclera, bluish skin, decreased urine output and a twisted pulse. The color of the urine resembles melted butter or *btsod* infusion.

6.3.2 Из-за трипа – глаза желтеют, кожа синееет, мочи выходит мало, пульс напряжённый (*grims*), цвет мочи – как у топлёного масла или как отвара *btsod*.

བད་ཀན་དབུགས་འདེག་སྐྱངས་ཆེ་འཇུ་ལྷོ་བས་ཚུང་། །ལུས་ལྗི་གཉིད་ཆེ་རྩ་བྱིང་ཚུ་མདོག་ཚོ། །

When *bad kan*-dominant *dmu chu*, it causes shortness of breath, heavy swelling, weak digestive power, heaviness of the body, excessive sleep, sunken pulse, and bluish urine.

6.3.3 Из-за бекен – одышка, отёки сильные, сила пищеварения мала, тяжесть в теле, сильная сонливость, пульс глубокий (*bying*), моча голубоватого цвета.

དེ་ལ་འདྲེ་ཚུ་འབྱེད་མཁུ་མོ་ལོང་ཟགས། རྩེར་ཚུ་གསོར་རུང་ཕྱི་མ་ལས་མི་ལྷང་། མཁྱིམ་པ་ལས་གྱུར་ཚ་ཚུ་མི་འཚོ་
སྤང་། །བད་རླུང་ལས་གྱུར་གྲང་ཚུ་གསོ་བར་བྱས། །

Of the fifteen types of *dmu chu*, *dmu chu* caused by *gdon*, stagnation of fluid attributable to reversal of urine flow, leakage of ascitic fluids from the stomach and large intestine, and dispersion of ascitic fluid are curable, and the remaining types of *dmu chu* are incurable. Hot in nature, *mkhris pa*-dominant *dmu chu*, which is, is incurable and leads to death, whereas *bad kan*-dominant and *rlung*-dominant *dmu chu*, which are cold in nature, are curable.

6.3.4 Из них: мучху от духов (*'dre chu*), застойный мучху (*'khyims chu*) , просачивание (*zags*) из желудка и толстой кишки, рассеиваемый (*byer*) мучху – излечимы, остальные – не обещай. При вызванном трипа, горячем мучху [больной] не выживет, нужно отказываться. Вызванный бекен и лунг, холодный мучху вылечить возможно.

གསོ་ཐབས་དང་ཕོ་མངོན་རྩྱུ་འབྲུགས་དུས་སྟུ། ཁི་འབྲུ་བརྒྱུད་དང་རྫོད་མ་ལ་ཡི་ཕྱེ། །ལྷག་ཤ་གསར་འཇམ་ལྷན་མར་
བྲོད་བརྒྱུད་ལ། །འཇམ་བཤལ་ཚུ་སེར་སྤྱངས་པས་ཞི་བར་བྱས། །

The treatment of *dmu chu* is as follows: first, when the disorder is at the initial stage promote the digestive heat with administration of *se 'bru brgyad* compound and *rgod ma kha* compound powder, and fresh mutton and clarified butter. Thereafter, make mild purgation as this evacuates *chu ser* and subsequently pacifies the disorder.

7.1 Методы лечения. На начальной стадии вхождения, породив тепло с помощью *se 'bru brgyad pa*, порошка *rgod ma kha*, свежей мягкой бараниной, топлёным маслом, вычищают чхусер мягкими слабительными, это способно успокоить [болезнь].

བར་དུ་མུ་ཅུ་རྒྱས་ཏེ་སློན་པའི་དུས། །དེ་ལ་བཙོས་ཐབས་སྤྱི་དང་བྱེ་བྲག་གཉིས། །སྤྱི་ཅུ་དམུ་མུ་བཙོས་ཐབས་རྣམ་ལྔ་ར་
བཤད། །

Then, when the fluids accumulate and the disorder is at the mature state, it should be treated both generally and specifically. The general treatment method of *dmu chu* is explained through five metaphorical therapeutic principles:

В середине на стадии увеличения жидкости и созревания [болезни] есть два типа методов лечения: общие и частные. В общем описываются пять разновидностей методов лечения мучху.

དང་པོ་མུ་བོ་འོལ་ཁ་བསྐྱར་བ་དང་། །གཉིས་པ་རྒྱ་མཚོ་གནས་སུ་བསྐྱམ་པ་དང་། །གསུམ་པ་རྩིང་གི་འོར་ཁུང་བརྟོལ་བ་
དང་། །བཞི་པ་མཚོ་མོ་ཡུར་དུ་བྲངས་བ་དང་། །ལྔ་པ་རྩ་ལ་འགག་མིག་གཞུག་པའོ། །

First, diverting the course of a river, second, drying up the sea in its bed; third, perforating the egress of a pond, fourth, channelizing the sea into canals; and fifth, sealing off channels.

7.1.1 Первый – повернуть русло реки. Второй – осушение моря на [своём] месте. Третий – проделать у пруда сливное отверстие. Четвёртый – выпуск озера через каналы. Пятый – опускание затвора шлюза в каналах.

མུ་བོ་འོལ་ཁ་མ་བསྐྱར་ན། །རྩིང་གི་སྤྱེ་རྒྱ་གསོག་པ་འདྲ། །རྒྱ་མཚོ་གནས་སུ་མ་བསྐྱམས་ན། །ལུ་མ་ཅན་གྱི་རྩ་མིག་
འདྲ། །རྩིང་གི་འོར་ཁུང་མ་བརྟོལ་ན། །རྒྱ་ཡིས་སྟོང་མོ་འགོངས་པ་འདྲ། །མཚོ་མོ་ཡུར་དུ་མ་བྲངས་ན། །རྩིང་གི་འོལ་ག་
མེད་པ་འདྲ། །རྩ་ལ་འགག་མིག་མ་བཞུག་ན། །ཞིང་པས་ཐན་གར་བཞག་པ་འདྲ། །དེ་ཕྱིར་བཙོས་ཚུལ་ལྟ་ལྟན་གཅེས། །

If the course of the river is not diverted, the resultant condition will be similar to the pooling of stream water in a pond. If the sea is not dried in its bed, the resultant condition will be similar to spring water evolving from a deep source. If the egress of a pond is not perforated, it will be like a container full of water. If the sea is not channelized into canals, it will be like a pond without an egress. If channels are not

sealed off, it will be like a field that has been over-irrigated by a farmer, without disconnecting the water supply. Therefore, these five therapeutic principles are essential for the treatment of *dmu chu*.

7.1.2 Если не повернуть русло реки, то это как [продолжать] набирать воду в пруд. Если море не осушить на [своём] месте – то это как подпитывание источника из глубины. Если у пруда не проделать сливное отверстие, то это как переполнение сосуда водой. Если озеро не выпустить через каналы, то это как пруд без стока. Если в каналах не опустить затворы шлюзов, то это как крестьянин, оставивший [незакрытыми] водосточные каналы. Поэтому этот пятиступенчатый метод лечения чрезвычайно важен.

དང་པོ་ཚུ་བོའི་འོལ་ཁ་སྐྱར་བ་ནི། མ་བྱ་མེ་དྲོད་ཉམས་ལས་འབྱུང་བའི་ཕྱིར། བྲང་བའི་ཚུ་ལ་སེའབྱུ་བཞི་པ་སྟེ། ཚེ་བའི་ཚུ་ལ་དེ་སྟེང་གུར་གུམ་བསྐྱན། བྱུར་དཀར་སྐྱར་བ་ཚུ་སྐོལ་འཕུལ་ལ་བཏང་། ཤོ་བའི་མེ་དྲོད་སྐྱེད་ཅིང་མ་བྱ་འཇུ། བཏང་གན་བེ་སྐྱབས་རྩ་སྐྱབས་འགགས་པ་སེལ། འདྲམ་མ་མ་བྱ་ལུས་རྩུངས་རང་སོར་འཇུག། དེ་རྗེས་ཤིང་མངར་འཇུ་སྐྱུ་ལྷམ་པ་དང་། སྐྱབ་གའི་འབྲས་བུ་འཇུག་སྐོའི་ཐལ་བ་ནམས། བྱུན་མར་སྐྱར་བཏང་སྐོམ་ལ་ཤིན་ཏུ་འཛོམ། འདྲམ་མ་དྲི་ཚུ་རང་ལམ་འཇུག་པར་བྱེད། དེ་ཡིས་དང་ག་བདེ་ལ་སྐོམ་དང་ཚུང་། དྲི་ཚུའི་བྱངས་ཆེ་ཕོ་བ་བདེ་བར་འགྱུར། །

First, diverting the course of the river is as follows: Since *dmu chu* results from *ma zhu* (indigestion) attributable to degeneration of *me drod* (digestive heat), treat it in the following way. Prepare a compound from *se 'bru bzhi pa* and white jaggery in the case of cold-natured *dmu chu*, and a compound by adding *gur kum* to the above compound in the case of hot-natured *dmu chu*, and administer with boiled water. This generates digestive heat, helps to digest the undigested, clears mucus obstructing the channels, and treats *dwangs ma ma zhu*, thereby properly transforming nutritional essences into bodily constituents. Thereafter, administer a medicinal compound prepared from *shing mngar*, *'u su*, *lcam pa*, *srub ka* fruits, and *'ug sgro'i thal ba* (ash from the feathers of an owl) mixed with clarified butter, while strictly avoiding intake of drinks. This ensures the normal flow of nutritional essences and urine through their proper passages. Eventually, there will be better appetite, less thirst, increased urine output, and stomach comfort.

7.1.3 Первое — повернуть русло реки. Поскольку [мучху] возникает из-за мажува и ослабления огненной теплоты, при холодном мучху холода назначают *se 'bru bzhi*

ра, а при горячем мучху – его же, но с добавлением *gur kut* в смеси с бурам, запивая кипячёной водой. Это порождает огненную теплоту желудка, расплавляет мажува, прочищают просветы каналов от пробок слизи, возвращает дангма мажува на своё место среди тканей тела. После этого назначают состав из *shing mngar*, *'u su*, *lcam pa*, плодов *sруб ka*, *'ug sgro'i thal ba*, смешав с топленым маслом и строго воздерживаться от питья. Это вернёт прозрачный сок дангма и мочу на свои пути, от чего аппетит станет хорошим, жажда слабой, моча обильной, желудок в порядке.

དེ་ནས་རྒྱ་མཚོ་གནས་སུ་སྐྱེས་པ་ལ། ལྷན་དང་དབྱུང་དང་ཟས་དང་སྦྱོང་ལམ་བཞི། །

Then, drying up a sea in its bed involves four treatment measures: medicine, external therapy, diet, and lifestyle.

Далее, осушение моря на [своём] месте. Здесь четыре пункта: лекарства, процедуры, питание, образ жизни.

ལྷན་གྱིས་སྐྱེས་པ་ཐོད་སྦྱོར་ཐལ་སྦྱོར་དང་། ། བི་ཤ་རུས་སྦྱོར་དངུལ་ཟངས་སྦྱོར་བ་བྱས། །

Drying with medicine involves six medicinal compounds: *thod sbyor*, *thal sbyor*, *bi sha*, *rus sbyor*, *dngul sbyor*, *zangs sbyor*.

Высушивание лекарствами: *thod sbyor*, *thal sbyor*, *bi sha*, *rus sbyor*, *dngul sbyor*, *zangs sbyor* - шесть [типов] составов.

ཐོད་པའི་སྦྱོར་བ་མི་དང་ཕག་པ་དང་། ། རྟ་དང་འབྲི་བ་དུར་ཐོད་གཙོ་བྱས་ལ། ། ཡུ་རུ་བ་རུའི་རུས་པ་མ་ཡི་སྦྱིང་། ། བྱང་སེམས་དཀར་དམར་བྱང་པ་ཤིང་ཀུན་དང་། ། རྒྱ་ཚུ་དབྱི་མོང་སྤུབ་ཀའི་འབྲས་བུ་རྣམས། ། འོ་མ་མར་དང་ཞག་ལ་འདག་པ་བྱ། ། རུས་ལྡན་བསྐྱེགས་ཐལ་སྤྱུག་སྦྱེལ་བེ་བེ་ལིང་། ། ལེ་འབྲུ་སྤྲིག་སྤྲིན་ལྷམ་པ་སྐྱམ་གྱི་བྱུན། ། ལ་ཚར་བཏབ་ལ་འདུ་བའི་རྟ་དང་སྦྱར། ། དུ་རྒྱ་རྒྱ་རྒྱ་མཚོ་ཅམ་ཡང་སྐྱེས་པར་རུས། །

In the preparation of *thod pa'i sbyor* compound, knead the following ingredients with milk, butter, and cream: *dur thod* from human, pig, horse, and marmot as the principal ingredient, the endocarps of *a ru ra* and *ba ru ra*, *wa yi snying* (fox heart), *byang sems dkar po*, *byang sems dmar po*, *byang po*, *shing kun*, *rgya tshwa*, *dbyi mong*, *sруб ka* fruit. Burn this thoroughly in an airtight container and add *sug smel*, *pi pi ling*, *se 'bru*, *sdig srin*, *lcam pa*, *sram gyi brun*. When this compound is administered with appropriate vehicles for the disorders, it can dry up even a sea of ascitic fluid.

Состав *thod sbyor*. Главными компонентами берут: *dur thod* от человека, свиньи, лошади, сурка; косточки *a ru ra* и *ba ru ra*, *wa yi snying*, *byang sems dkar po*, *byang sems dmar po*, *byang po*, *shing kun*, *rgya tshwa*, *dbyi mong*, плоды *sруб ka*, замесить на молоке, масле и жидком жире (*zhag*) и провести усиливающий обжиг. К ролучившейся тхалве как добавки кладут *sug smel*, *pi pi ling*, *se 'bru*, *sdig srin*, *lcam pa*, *sram gyi brun* и сажают верхом на коня к жизненным началам. Это способно высушить даже море мучху.

ཐོད་པའི་སྤྱོད་ལྷན་པའི་འཇམ་པོ་སྤྱུ་གཉིས་ལ། །བཅན་དུག་ཨ་རུ་བཅུ་གཅིག་པོ་འགོན་བདུན། །ཅུ་གང་གུར་ཀུམ་ཚ་བ་
རྣམ་པ་ལྔ། །ཚྲ་སྒྲ་ཚོགས་ཚད་ཡ་བཟུང་ར་དང་། །ས་རྩི་ཀ་དང་ཤ་རུ་དུར་ཐོད་ཐལ། །འི་ཡལ་རྩེ་རྣམས་འི་རྩུ་ལ་འདམ་
བཅུགས་བྲ། །འི་ལ་བུ་སྒྲན་ཚམ་བྱིའུ་སྤྱུ་རིམ་པས་བསྐྱེད། །ལྷ་བ་གཅིག་གིས་རྒྱ་མཚོ་སྐྱེམས་པར་བུས། །

In the preparation of *thal sbyor* compound, take one part *btsan dug*, and eleven parts *a ru ra* for two-thirds the quantity of ash compound, and then add seven pieces of "male" cowries, *cu gang*, *gur kum*, *tsha ba rnam pa lnga* (five hot medicines), *tshwa sna* (assorted salts), *ya baksha ra*, *sa rdzi ka*, ashes of *sha ru* and *dur thod*, and *pri yangku*. Knead this mixture with urine and roll into pea-sized pills. Administration of these pills early in the morning for one month at an increasing dose can dry up the sea of ascitic fluid.

Состав *thal sbyor*. К двум третям *thal sman 'jam po* добавить *btsan dug*, 11 [частей] *a ru ra*, 7 «мужских» *pho 'gron*, *cu gang*, *gur kum*, *tsha ba rnam pa lnga* (пять жгучих), *tshwa sna* (разные соли), *ya baksha ra*, *sa rdzi ka*, тхалва из *sha ru* и *dur thod*, *pri yang ku*, замесить на моче и сделать пилюли размером с горошину, [назначать,] последовательно увеличивая [дозировку]. За один месяц [они] способны высушить это море.

བི་ཤཱ་ལྷོ་བ་བཅོན་དུག་ཆ་གཅིག་ལ། །ཨ་རུ་རཱ་གཉིས་སོ་སོར་རུས་ལྡན་བསྐྱེ། །འགོན་བྱ་དུར་ཐོད་བྱར་དཀར་
རིལ་བྱ་བྱ། །གང་ཚུའི་སྤྲིང་དུ་བསྐླལ་པའི་མེ་བདུན་འདྲ། །

In the preparation of *bi Sha* compound, take two parts *a ru ra* for one part *btsan dug* and burn them separately in an airtight container. Then add '*gron bu*, *dur thod* and white *bu ram*, and roll the compound into pills. Just as the 'heat of the seven suns consumes the whole universe,' this compound can also dry cold-natured *dmu chu*.

Состав *bi Sha'i sbyor*. Одну часть *btsan dug* и две трети *a ru ra* обжечь по-отдельности закрытым способом, [добавить] '*gron bu* и *dur thod* и сделать пилюли на белом бурам (*bur dkar*). [Такой состав] - как «семь огней [конца] кальпы» для холодного мучху.

རུས་ལྷོ་བ་དང་དང་འགོན་བྱ་དུར་རུས་དང་། །ཉ་སྐམ་ཚུ་བྱའི་རུས་པས་གཙོ་བྱས་ལ། །ལྷ་ཟླ་ཟངས་ཐལ་ཙོང་ཞི་ཨ་རུ་
ར། །བྱ་ཉ་ཚ་བ་གསུམ་དང་དབྱི་མོང་དང་། །བློ་ཚ་ཐལ་ཚ་བྱ་ཚ་ལ་རུ་ཚ། །བྱམ་ཚ་བྱང་ཚ་ཞིབ་བཏགས་རུས་ལྡན་
བསྐྱེ། །དལ་ཚུ་མ་ལྷས་སྐམས་པའི་གདམས་བ་སྟེ། །བྱུང་བར་སྐྱོན་ཟགས་ཚུ་ལ་བཟུགས་བ་ཡིན། །

In the preparation of *rus sbyor* compound, add *mu zi*, *zangs thal* (copper ash), *chong zhi*, *a ru ra*, *ru rta*, *tshwa ba gsum* (three hot medicines), *dbyi mong*, *ze tshwa*, *thal tshwa*, *rgya tshwa*, *kha ru tshwa*, *rgyam tshwa*, and *byang tshwa* to the principal ingredients of *dung rus*, '*gron bu rus*, *dur rus*, and bones from *nya*, *sram*, and *chu bya*. Pulverize these ingredients and burn them in an airtight container. This compound is recommended for drying up all types of *dmu chu*, particularly leakage of ascitic fluid from *skran* (tumors).

Состав *rus pa'i sbyor*. Главными компонентами берут: *dung*, '*gron bu* , *dur rus* и кости *nya*, *sram* и *chu bya* и добавляют *mu zi*, *zangs thal*, *chong zhi*, *a ru ra*, *ru rta*, *tshwa ba gsum* (три жгучих), *dbyi mong*, *ze tshwa*, *thal tshwa*, *rgya tshwa*, *kha ru tshwa*, *rgyam tshwa*, *byang tshwa* – тонко измельчить, и обжечь закрытым образом. Это наставление о том, как высушить любые без исключения виды мучху, а особенно рекомендуется при просачивающимся из опухоли трен (*skran zags chu*).

དངུལ་ཚུ་སྲི་སྲི་བྱ་ཚ་བ་གསུམ། །ཚུ་སྲི་བྱ་རམ་རིལ་བྱ་སྐྱེམས་ཀྱི་མཚོག། །བྱུང་པར་ཚ་ཚུ་སྐྱེམས་པའི་པ་ལམ་ཡིན། །

A pill compound prepared from *dngul chu* (detoxified mercury), *mu zi*, *star bu*, *tsha ba gsum* (three hot medicines), *tshwa sna* (assorted salts), and *bu ram* (jaggery) is the best medicine for drying fluid and particularly excels in the treatment of hot-natured *dmu chu*.

Пилюли на бурам из *dngul chu*, *mu zi*, *star bu*, *tsha ba gsum* (три жгучих), *tshwa sna* (разные виды солей) сушат лучше всего. В особенности - как алмаз для высушивания горячего мучху.

ཟངས་ཐལ་སྒྱུར་བ་ཟངས་ཐལ་སྲུམ་གཉིས་ལ། །སྐྱགས་ཐལ་སྲུམ་ཚ་ཤ་རུས་ཐོད་འགོན་ཐལ། །ཞ་རུ་དོ་དྲིག་ཏ་ཚ་ཚ་བྱང་
གི། །རྟ་ཡིས་བསྐྱར་བས་རྒྱ་མཚོ་སྐྱེམས་པར་བྱེད། །བྱུང་པར་དོན་ཟགས་ཚུ་ལ་བཟླགས་པ་ཡིན། །ཡང་ན་ཟངས་སྐྱགས་
དངུལ་ཐལ་ཡ་བཟླ། །སྲི་བྱ་རམ་རིལ་ཐོད་ཅོ་ཏ་ཀ། །ཞ་རུ་ཚ་བ་གསུམ་དང་ཀ་ར་སྐྱུར། །ཚ་བྱང་ཐུན་ཐོད་སྐྱེམས་པར་
བྱེད་པ་ཡིན། །

Compound *zangs thal sbyor*, prepared by taking two parts *zangs* (coper ash) for one part *lcags* (iron ash) and adding *sha rus* (deer bones), ashes obtained by burning *thod* and *'gron*, *a ru ra*, *rdo dreg*, and *ta tsa*, when vehicled in accordance with the hot or cold nature of the disorder, dries up a sea of ascitic fluid. It is particularly recommended for treating leakage of ascitic fluid from vital organs. A compound prepared from ash of *zangs* (copper), *lcags* (iron), *dngul* (silver), *ya baksha ra*, *mu zi*, *rgya tshwa*, *dbyi mong*, *tsi tra ka*, *a ru ra*, *tsha ba gsum* (three hot medicines), and *ka ra* (white sugar) dries both hot-natured and cold-natured *dmu chu*.

Состав *zangs thal sbyor ba*. Две трети *zangs thal*, одна треть *lcags thal*, вместе с тхалва *sha rus*, *thod* и *'gron*, а также *a ru ra*, *rdo dreg*, *ta tsa*, направляемые конями для жара и холода высушивают море [мучху], а особенно рекомендованы при мучху, просачивающемся из плотных органов (*don zags chu*). Или же – состав из *zangs [thal]*, *lcags [thal]*, *dngul thal*, *ya baksha*, *mu zi*, *rgya tshwa*, *dbyi mong*, *tsi tra ka*, *a ru ra*, *tsha ba gsum* (трёх жгучих) и сахара высушивает в общем и горячий, и холодный мучху .

ཁ་ཟས་ལུག་གི་ཟན་དོན་གཡག་ཚོད་གི། ཚོ་སྲུ་སྣོད་བྲན་མར་ཟན་ཆང་འཇམ་བཞེན། །འཇུ་དཀའ་སྣོ་ངད་ཟས་ངན་
བསིལ་ཟས་སྣང་།།

Recommend a diet such as mutton, warm cooked dough, broth prepared from wild yak meat sprinkled with condiments, cooked dough mixed with butter, and light chang, while avoiding indigestible vegetables, unwholesome food, and a cool-natured diet.

В питании следует прибегать к баранине, тёплым кашам, супу из мяса яка со специями; маслу, мягкому чангу. Избегать трудноперевариваемого, сырых овощей, плохой, прохладной пищи.

ཚ་ཚུ་དོད་བརླུད་ཉ་ཅང་དྲགས་པ་དང་། རྩོད་ལམ་བསེར་བྱ་རྒྱན་གྲང་དྲག་ཤུལ་སྣང་། །དྲོ་བའི་གནས་འདུག་མི་རྩལ་
བག་ཅོམ་བཅག།

To treat hot-natured *dmu chu*, avoid excessive intake of warm-natured and nutritious foods, and lifestyles such as overexposure to breezy, cold and damp conditions and strenuous activities. Stay in a warm place and exercise until perspiration begins.

При горячем мучху нужно избегать слишком тёплого, питательного. В поведении - ветреных, сырых, холодных [мест], физического перенапряжения. Следует находиться в теплом месте, давать небольшую физическую нагрузку не доводя до пота.

དབྱུང་དུ་གཡི་སྤུང་པགས་པའི་སྤུ་དུགས་བྲ། །བྱི་ཡི་པགས་པ་དྲོ་ཡང་དང་ག་འགྲིབ། །རྩི་བ་བཞི་སྣོམ་རྩེན་སྣའི་ཚེ་མོ་
དང་། །སྣོག་རུས་གཤོང་དང་དང་པོ་བརླུ་གཉིས་བཞེག། །གང་ལ་བབས་པའི་གསང་སྣོ་མི་ཡིས་བསྣམ། །ཚ་བའི་ཚུ་ལ་རུ་
སྤང་སྣོད་ཀ་གཏར།།

In external therapy, use compresses made of pelts from lynx and wolf. Avoid use of dog pelt despite it being warm in nature as it causes a loss of appetite. Perform moxibustion

on the four points of the navel, the tip of the xiphoid process, the supraclavicular fossa, and the first and twelfth vertebrae. In addition, perform moxibustion on the points related to the affected organs. To treat hot-natured *dmu chu*, perform venesection on *ru thung* and *snod ka*.

Процедуры. Следует ставить компрессы из шкуры рыси или волка. Собачья шкура, хоть и тёплая, но отбивает аппетит. Прижигают четыре точки вокруг пупка (*lte ba'i bzhi sgrom*), кончика мечевидного отростка (*lhen sna'i rtse mo*), точки ключичной впадины (*sgrog rus gshong*), 1й и 12й позвонки. «Завязывают огнём» тайные врата того, куда вошла [болезнь]. При горячем мучху делают кровопускание из *sru thung* и *nod ka*.

གསུམ་པ་རྗེས་གོ་འོར་ཁུང་བསལ་བ་ནི། །ཀླ་བཤལ་ཚུ་སྦྱོངས་འཕྲུལ་འཇོག་ནམ་པ་གསུམ། །དུ་རྗེས་བྱ་ག་འགགས་
ལས་འབྲུང་བའི་ཕྱིར། །འདི་ལ་གཉེན་པོ་སྦྱོང་འདྲ་གཞན་ན་མེད། །

Third, clearing the egress of a pond involves performing mild diuresis, strong diuresis, and '*phrul 'dzag*. As *dmu chu* results from the blockage of passages, there is no better treatment than cleansing therapy for this disorder.

Третье, проделать у пруда сливное отверстие. Здесь есть три способа: слабительными для жидкости (*chu bshal*), вычистительными для жидкости (*chu sbyongs*) и «чудесным просачиванием» (*phrul 'dzag*). Поскольку запруда мучху возникает из-за закупорки отверстий, средства против неё должны быть подобны очищающим, другие не подойдут.

ཀླ་བཤལ་ཨ་རུ་མཚུ་སྦྱང་ཟངས་བྲེག་དང་། །དུ་རྗེས་བྱིད་དོང་ག་གླི་ཁཤ། །ཐར་རུ་ཁྲོན་བྱ་རེ་ལྷག་ལྷམ་ཚ་དང་། །ཚོན་
བྱ་ཚུ་མ་རྩེ་དང་བི་བི་ལིང་། །ཀླ་ཚུ་བྱ་རམ་རིལ་བྱ་ཆང་གིས་དབུལ། །ཚོན་འགོ་ཕྱི་རྗེས་ལས་ལྷ་སྦྱི་དང་མཐུན། །དེ་ཡིས་ཚ་
ལ་འབྲེད་ཅིང་ཚུ་རྣམས་སྦྱད། །དེ་རྗེས་སེ་འབྲུ་ཤིང་ཚ་བི་བི་ལིང་། །སྲུག་སྦྱེལ་གུར་ཀུམ་སླ་རྩེ་བོང་ང་དཀར། །བྲག་ལྷན་
སྦོས་དཀར་ལུ་སྲུ་ལྷམ་པ་དང་། །ཀླ་ཚུ་རྒྱམ་ཚུ་སྦྱིག་སྦྱིན་གསེར་བྲེ་མ། །ཨ་རུ་བྱང་བ་བྱ་རམ་རིལ་བྱ་བྱ། །ཆང་གིས་འཕྲུལ་
བས་ཀླ་རྣམས་གསང་བར་འདྲེན། །ཀླ་འདྲོངས་ཀྱང་ན་ཉི་དགའ་བི་བི་ལིང་། །ཤིང་ཚ་བསྐྱས་པའི་ལུ་བ་ལྷག་ཏུ་

བཏང་། །ཡང་ན་ཚུམ་ཚིང་ཨ་རུ་ར། །སེ་འབྲུ་སྲུག་སྒྲེལ་ཤིང་ཚ་བྲི་ཡལ། །སླ་ཚི་བྲག་ལྷན་གྱུར་གྱུམ་བོང་ང་
 དཀར། །མོན་ལྷམ་རྒྱམ་ཚྱ་ཚྱ་ཚྱིག་སྲིན་དང་། །སྤྱར་མགྲོགས་འུ་སྲུ་བྱང་བ་ཚང་གིས་དབུལ། །ཡང་ན་སྒྲོན་མོ་ཁབ་
 འདྲེན་སྒྲིམ་བ་གང་། །རག་ཤ་མིག་མེད་བཅུ་རྣམས་ཚི་བཞིན་བཏགས། །དྲོད་སྒྲན་རིལ་མོ་ཚུ་བྲེ་གང་ལ་བསྐྱ། །བྲིད་
 འདུས་རྒྱན་དུ་སྒོམ་དུ་བཏང་བར་བྱ། །ཡང་ན་བོང་ཚིག་གཡས་གཞུར་ཞོ་གསུམ་དང་། །བྲུ་རམ་ཞོ་གཉིས་རྒྱ་ཚྱ་ཞོ་གཅིག་
 རྣམས། །རིལ་བྲུ་བྲས་བཏང་དེ་དག་ཐམས་ཅད་ཀྱིས། །གསང་བའི་ལམ་དུ་རྒྱ་མཚོ་འདྲོངས་པར་ངེས། །

Perform mild diuresis by administering pills prepared from *a ru mchu snyung*, *zangs drag*, *danda*, *dur byid*, *dong ga*, *shrl khaN*, *thar nu*, *khron bu*, *re lcag*, *lcum rtsa*, *sngon bu*, *chu ma rtsi*, *pi pi ling*, *rgya tshwa*, and *bu ram* with *chang*. The preliminary procedure and post-therapy care are the same as those for general treatment of *las lnga*, which helps in dilating the channels and assembling fluids. Thereafter, prepare pills from *se 'bru*, *shing tshwa*, *pi pi ling*, *sug smel*, *gur kum*, *gla rtsi*, *bong nga dkar po*, *brag zhun*, *spos dkar*, *'u su*, *lcam pa*, *rgya tshwa*, *rgyam tshwa*, *sdig srin*, *gser bye ma*, *a ru ra*, *byang pa*, and *bu ram* (jaggery). Administration of these pills with *chang* drains fluids through the urinary tract. If this treatment fails to drain a sufficient amount of fluid, administer a decoction prepared from *nyi dga'*, *pi pi ling* and *shing tsha* as an inducing agent. Or prepare a compound from *chu ma*, *a ru ra*, *se 'bru*, *sug smel*, *shing tshwa*, *pi yangku*, *gla rtsi*, *brag zhun*, *gur kum*, *bong nga dkar po*, *mon lcam*², *rgyam tshwa*, *rgya tshwa*, *sdig srin*, *sbur sgyogs*, *'u su*, *byang pa*, and administer it with *chang*. Or pulverize one *snyim pa* of *sngon mo chab 'dren* and ten bodies of ants (*rag sha mig med*) into fine powder and boil this with *pho ba ris* in one *drae (bre)* of water until the quantity of water reduces to half, use it as an everyday drink. Or prepare pills from three *zho* of glue made by boiling the right hooves of a donkey, two *zho* of *bu ram* (jaggery), and one *zho* of *rgyam tshwa*. Administration of all the above compounds definitely drains a sea of fluids through the urinary tract.

Слабительные для мучху (*chu bshal*). Пилюли на бурам из *a ru mchu snyung*, *zangs drag*, *danda*, *dur byid*, *dong ga*, *shrl khaN*, *thar nu*, *khron bu*, *re lcag*, *lcum rtsa*, *sngon bu*, *chu ma rtsi*, *pi pi ling*, *rgya tshwa*, запивать чангом. Подготовка и отсечение последствий такие же, как и в общем для пяти [очищающих] действий. Это открывает сосуды и собирает мучху. Затем нужно сделать пилюли на бурам из *se 'bru*, *shing tshwa*, *pi pi ling*, *sug smel*, *gur kum*, *gla rtsi*, *bong nga dkar po*, *brag zhun*,

² The *mon lcam* refers to *lcam pa* collected from Mon region.

spos dkar, 'u su, lcam pa, rgya tshwa, rgyam tshwa, sdig srin, gser bye ma, a ru ra, byang pa, запивать чангом. Это выводит жидкость «потайными путями». Если жидкости выходит мало, подгоняют «кнутом» - сгущённым отваром из *nyi dga', pi pi ling* и *shing tsha*. Или [состав из] *chu ma rtsi, a ru ra, se 'bru, sug smel, shing tsha, pri yangku, gla rtsi, brag zhun, gur kum, bong nga dkar po, mon lcam*³, *rgyam tshwa, rgya tshwa, sdig srin, sbur mgyogs, 'u su, byang pa*, запивать чангом. Или сгустить в одном дре (*bre*) воды одну пригоршню *sngon mo chab 'dren*, десять муравьёв (*rag sha mig med*) и *drod sman ril po (pho ba ris)* до половины [первоначального объёма] и постоянно утолять жажду [этим отваром]. Или сделать пилюли из трёх шо (*zho*) костного клея из правого копыта осла, два шо бурам и одного шо *rgya tsha*. Все они наверняка выведут море [мучху] тайными путями.

ཀུན་གྱིས་འདྲོངས་དཀའ་གཉེན་པོའི་ཚུ་སྐྱོངས་ནི། །རྒྱ་ཚྭ་ཕྱིག་ཕྱིན་སུག་སྐྱེལ་གུར་ཀུམ་མཚལ། །མྲ་ཚི་ཚེ་ལ་སྐྱོས་དཀར་
 བི་བི་ལིང་། །གཟེ་མ་ལྷམ་པ་འབྲུ་སྐྱོགས་བྱང་པ་རྣམས། །ཚི་བཞིན་བཏགས་ལ་བུར་གར་བྱེད་དང་སྐྱུར། །སྲད་དཀར་ཐང་
 གིས་ལྷ་དྲོ་དགོང་མོ་དབུལ། །ཡང་ན་རྒྱ་ཚྭ་དུར་བྱིད་ཨ་རུར། །ཟངས་དྲིག་བྱང་པ་བུར་མ་རིལ་བུར་དྲིལ། །ནང་མ་ལྷ་
 བདུན་ཚུ་སྐྱོལ་འཕུལ་ལ་བཏང་། །རྒྱ་མཚོ་ཚམ་ཡང་འདྲོངས་པར་ཐེ་ཚོམ་མེད། །

If all the above diuretic compounds fail to drain the fluid, prepare a strong diuretic compound by pulverizing *rgyu tshwa, sdig srin, sug smel, gur kum, mtshal, gla rtsi, tha la, spos dkar, pi pi ling, gze ma, lcam pa, 'bu skyogs, byang pa* into the finest powder, add *bur* (white jaggery) at half the amount of all the ingredients, and administer this with *srad dkar thang* decoction in the morning and evening. Or prepare strong diuretic pills from *rgya tshwa, dur byid, a ru ra, zangs dreg, byang pa, bu ram* (jaggery), and administer five or seven pills occasionally with boiled water. This compound will undoubtedly drain out even a sea of ascitic fluid.

Если все они выводят с трудом, то средством будет вычиститель для жидкости (*chu sbyongs*). Измельчить в тонкий порошок *rgyu tshwa, sdig srin, sug smel, gur kum, mtshal, gla rtsi, tha la, spos dkar, pi pi ling, gze ma, lcam pa, 'bu skyogs, byang pa*, добавить половину белого бурам, утром и вечером запивать отваром *srad dkar*. Или свернуть на бурам пилюли из *rgya tshwa, dur byid, a ru ra, zangs dreg, byang*

³ *lcam pa* из региона Мон

ра и назначать 5-7 пилюль с кипячёной водой. Это без сомнений выведет даже море.

འཕུལ་འཇག་ཚོན་པོ་(དར་དུར་བྱིང་དོང་ག་)གསུམ་དང་སྟོང་བྱིང་(སྟོན་བུ་ཁྲོན་བུ་ཐར་རུ་)གསུམ། །སེར་པོ་གསུམ་
དང་སྟོ་ཡི་ཚ་བ་གསུམ། །འབྲས་བུ་གསུམ་དང་ཚུ་ལམ་འཇུང་བ་(རྒྱ་ཚ་སྟོག་སྟོན་སྟོ་ཚེ་)གསུམ། །སྟོ་སེལ་(ཚ་བ་)གསུམ་
དང་འདྲེན་པར་བྱིང་བ་(ཚ་ལ་ལི་ཤི་ཚོན་ཚ་ར་)གསུམ། །མི་གདུག་པ་ཡི་སྟོན་(བྱང་བ་ཤིང་མངར་སྟུམ་པ་)གསུམ་སྟོན་
རྟ་གསུམ། །འབྲས་བུ་གསུམ་ཚང་འཕུལ་རྩ་རྩོ་གཉིས་ནས་སྟོང་། །ལུས་བྱངས་བཟང་ན་འག་རེ་སྟོན་གྱིས་སྟོང་། །འག་རེ་བས་
གྱིས་ལུས་བྱངས་གསོ་བར་བྱ། །བྱངས་ངན་བས་ལ་འག་གཉིས་སྟོན་ལ་གཅིག །དེ་ལྟར་སྟོན་བའི་རྩ་སྟོངས་སྟུག་གིས་
བསྟུལ། །བས་སྟོན་མ་སྟོན་ཚུ་ལམ་བས་གྱིས་འགག །དེ་བྱིར་བས་སྟོན་འཐེང་འགོས་ཤེས་པར་གྱིས། །

Prepare 'phrul 'dzag compound by pulverizing *mon po gsum* (three sharp medicines): *danda, dur byed, dong ga*, the three evacuative medicines: *sngon bu, khron bu, thar nu, ser po gsum* (three yellow medicines), *sngo'i tsha ba gsum* (three hot herbs), 'bras bu gsum (three myrobalan fruits), the three diuretic medicines: *rgya tshwa, sdig srin, gla rtsi, sna sel gsum* (three verifying medicines), *tsha ba gsum* (three hot medicines), the three drawing medicines: *tsha la, li shi, mon cha ra*, the three nontoxic medicines: *byang pa, shing mngar, lcam pa*, and *sman rta gsum* (three medicinal vehicles), and administer this with *chang*. This compound drains fluids through both the urinary and fecal tracts. If the patient has strong bodily constituents, evacuate the disorder with medicine and restore the bodily constituents with food, alternately. For a patient having weak bodily constituents, treat the disorder with food for two days and with medicine for one day. While deploying medicine and food in the above manner, use an inducing agent for effective evacuation. If medicine and food are not used in alternation, there will be an obstruction in the urinary tract caused by food particles. Therefore, one must know when to use food and medicine appropriately.

«Чудесное просачивание» ('phrul 'dzag). Тонко измельчить *mon po gsum* (три острых: *danda, dur byed, dong ga*), *sbyong byed gsum* (три вычищающих: *sngon bu, khron bu, thar nu, ser po gsum* (три жёлтых), *sngo'i tsha ba gsum* (три жгучих травы), 'bras bu gsum (три плода), *chu lam 'dzud pa gsum* (три мочегонных: *rgya tshwa, sdig srin, gla rtsi, sna sel gsum* (три направляющих), 'dren par byed gsum (три выводящих: *tsha la, li shi, mon cha ra*), *mi gdug pa yi sman gsum* (три неопасных:

byang pa, shing mngar, lcam pa) и *smam rta gsum* (три коня лекарств), запивать чангом. Это очищает и каналы, и живот. Если ткани тела крепкие – нужно один день очищать лекарством, один день - восстанавливать пищей ткани тела. Если ткани тела плохие – два дня на еду, один день – на лекарства. Так поочередно подгонять кнутом вычистителя для жидкости. Если не чередовать пищу и лекарство, то еда забьёт пути движения жидкости. Поэтому, важно знать, как регулировать приём пищи и лекарств.

བཞི་པ་མཚོ་མོ་ཡུར་དུ་དྲངས་བ་ནི། །རྩ་ནས་གཙུག་དང་གསང་ནས་གཙུག་བ་གཉིས། །

Fourth, channelizing the sea into canals involves two methods: withdrawal from the channels and withdrawal from the points.

Четвёртое – выпуск озера через каналы. Здесь два [метода]: выпускание из сосудов и выпускание из особых точек.

དང་པོ་ཤ་རུ་མགོ་རུས་ཡ་བཟླ། །ཚ་བྱ་སྟེན་ཐལ་བ་རྩུས་རྩ་ལམ་སྤྱང་། །རྩ་སེར་གདོང་རྩ་རྩུན་དུ་གཏར་བར་བྱ། །

First, cleanse the channels with a compound prepared from *sha ru, mgo rus, ya baksha, rtsa bya, spen ash* and *ba chu* (cow urine), and venesect *chu ser gdong rtsa* regularly.

Первый. Нужно очищать каналы с помощью [состава] из *sha ru, mgo rus, ya baksha, rtsa bya, spen thal* и коровьей мочии постоянно делать кровопускание из сосудов *chu ser gdong rtsa*.

རྐང་པའི་སྐྱངས་ཆེ་སྤང་གར་བག་བྱེ་སྤྱར། །ལུས་མོ་མན་ཆད་བྱུགས་ལ་དེབ་བཏང་བཅིང་། །མཐེ་བོ་བོར་བའི་སོར་མོ་གསུམ་གྱི་བར། །མཚོན་གང་བཅལ་པར་ལུག་ལ་རྩུ་སེར་དཔྱུང་། །རྩུ་ཐག་ཚད་ནས་མ་དེ་སྤྱོད་བས་བཞེག། །

If there is huge swelling of the foot, apply a mixture of thick spent grain and flour to the area below the knee and wrap a dressing around it. Puncture the points measuring one *mtson* upward from each of the middle spaces of the three toes, excluding the big toe,

to drain out *chu ser*. When exudation of *chu ser* ceases, apply moxibustion on the wounds.

При сильных отёках ног, смешать густую барду с мукой, намазать ниже колена, обернуть и перевязать. Отступив на 1 цон кверху от края межпальцевых промежутков трёх пальцев ноги, проколоть и выпустить чхусер, а чтобы остановить выделение жидкости, прижечь рану трутом.

ཐམས་ཅད་བརྟུགས་ན་གསང་གནས་གཙོ་བོ་པར་བྱ། །གསང་ནི་རྒྱ་བ་ཀྱི་ཚེ་བ་ལྷན་གཉིས་ཀྱི་མཚན། །མདུན་གྱི་ལྷན་གསང་ལྷོ་བ་ཡན་ཚད་དུ། །ཚུ་མཚམས་པགས་པ་སྒྲབ་པའི་འབྲི་དམིགས་ཡིན། །

If all the external therapies fail to drain the fluid, withdraw it from the posterior and anterior points. The posterior points are located at the intercostal space between the two floating ribs, vertically below the armpits. The anterior points are located below the xiphoid process and above the navel. These points are sites where ascitic fluid expands and where the skin is comparatively thinner.

Если всё перепробовали, то нужно выпускать из тайных мест. Они таковы: сзади в ямке между двумя короткими рёбрами, а спереди – между пупком и точкой *Ihen gsang*. Граница жидкости там, где заканчивается тонкость кожи.

ཀློང་པར་ཚུ་ཚིངས་སྐྱམ་བྱས་མས་ཡར་བསྐྱམ། །སྦྱིལ་རྒྱང་ཁད་མཉམ་སྟན་འདུག་ལྷན་པོ་བསྐྱང། །རྗེ་མས་དང་རྗེ་མས་འཛིན་ཚུ་སྦྱང་མ་ཡིན་པར། །སྐྱབས་ལྷན་སྦྱ་གུ་ཁ་ཡིས་སོར་གཉིས་དབུག །བྲོ་བྱེད་ལུལ་དོ་ཚུ་བོངས་སྐྱར་ལ་དབྱུང། །འདོན་པ་མང་ན་ཚུ་ཚབ་ལུག་གཟེར་སྦྱོ། །ལུག་ལུལ་དུང་དང་འགོན་བྱ་ཚེ་བ་བསྐྱེགས་སྐྱེ། །ཕྱིང་བ་བག་འདག་སྐྱར་བ་སྐྱམ་བྱས་བཅིང། །ཚུ་ཁ་རྒྱགས་ན་ཚུས་བོར་སློག་དང་འབྲལ། །དེས་ན་སྐྱ་མའི་མེན་པ་མ་བརྟས་པར། །བྲི་མ་མི་དབུག་ལུག་ན་གཤེད་མ་བྱེད། །དེ་ནས་ནས་རེ་རིམ་པས་རྗེ་དམའ་དབུག །གཙོ་བོ་དང་སྐྱེམ་པ་སྦྱོངས་སུ་སྦྱེལ་ལ་བཅོས། །

For surgical drainage, have the patient sit cross-legged on a mattress with an erect and balanced body posture, and use *chu chings*, which refers to tying a wooden cloth around the waist in an upward direction. Insert *snyu gu kha*, (a hollow surgical instrument) through the given points at a depth of two *sor*, while avoiding the stomach,

gastro-esophageal junction, and blood vessels. Drain either a half *bre* or two *phul* of ascitic fluid, in accordance with the quantity of fluid accumulation. Even though the fluid is drawn excessively, it will re-accumulate and give excruciating pain. Apply burnt conch, and cowrie or animal ribs to the surgical incision, place a poultice of felt and flour paste and wrap a woolen cloth around it. If this is not done, the fluid gushes out through the surgical incision, thereby causing instant exhaustion of fluids, leading to death. Therefore, one should avoid re-puncturing a point until the previous wound has healed, as this can be dangerous to life. After healing of each previous wound, puncture successively below each previous point, maintaining a distance the size of a grain of barley. For fluid withdrawal, use puncturing and drying treatment methods alternately.

Обернуть поясницу бандажом из шерстяной ткани, закрепив его снизу вверх. Пациент сидит на подушке ровно и прямо, скрестив ноги. Избегая области желудка, места его соединения с пищеводом и сосудов, ввести полую иглу «нюгукха» (*smyu gu kha*, «бамбуковое перо») на два сор (*sor*) и выпустить половину дре (*bre*) или два пхул (*phul*) жидкости, в зависимости от её количества. Если выпустить много, жидкость восполнится и возникнут острые боли. Место прокола закрывают сожжёнными раковинной *dung*, каури *'gron bu* или рёбрами, прилепляют войлок, намазанный тестом и завязывают шерстяной тканью. Если [оставить] прокол сочиться, то вытекающая жидкость уносит жизненную силу, поэтому пока предыдущее отверстие не затянулось, новое не прокалывают. Если же проколоть, то станешь палачом. Так постепенно делают проколы ниже и ниже. Нужно лечить, чередуя выпускание, высушивание и вычищение.

བཅགས་པའི་མུ་སྐ་མུ་དང་འདྲ་ན་འཚོ། །ལྗང་གུ་སེར་པོ་འཚོ་དཀའ་དམར་སྐྱུག་འཚོ། །

In the fluid analysis, a water-like color indicates survival, green and yellow colored fluids indicate that it will be difficult for the patient to survive, whereas red and brown colored fluids indicate death.

Прогноз по выпущенной жидкости. Если она похожа на воду – выживет, если она зелёная или жёлтая – вылечить трудно, красная или бурая– умрёт.

ལྷ་པ་རྩ་ལ་འགག་མིག་གཞུག་པ་ནི། །དོམ་མཁྲིས་སྒྲ་ཅི་བྲག་སྒོས་གུར་གུམ་བཞི། །སྤང་དང་སྦྱར་བས་རྩ་ཁ་སྒོམ་པར་
བྱེད། །སླེམས་ཀྱི་སྐབས་བཤད་མེ་དམིགས་བསྐྱེད་པ་བསྐྱར། །བྱུང་པར་སྤོང་འོག་བར་(དང་པོ་བཙེ་བརྒྱད་བརྒྱ་གསུམ་)
གྱི་ཚུ་སྒོ་བསྐྱེད།

Fifth, in the case of sealing off the channels, administration of a medicinal compound prepared by mixing four ingredients: *dom mkhris*, *gla rtsi*, *brag spos*, *gur kum* with *sbrang* (honey), constricts the channels. Reapply moxibustion on the points described for drying ascitic fluids with moxibustion, particularly the upper, lower, and middle points of fluid, which are the first, eighteenth, and thirteenth vertebrae, respectively.

Пятое – опускание затвора шлюза в каналах. Четырёхкомпонентный состав из *dom mkhris*, *gla rtsi*, *brag spos*, *gur kum* с мёдом закрывает отверстия каналов. Повторяют прижигание на точках, [ранее] объяснённых в разделе высушивания. Особенно [важно] завязать огнём верхнюю, нижнюю и среднюю точки жидкости (1й, 13й и 18й позвонки).

དེ་ནས་དུ་ཚུ་བྱེ་བྲག་བཙེས་པ་ནི།

Then, specific treatment of *dmu chu* is as follows.

7.2 Далее, лечение частных [видов] мучху.

བྱེར་ཚུ་རྣམ་གསུམ་སེ་འབྲུས་པོ་བ་བསྐྱར།།

When treating the three types of dispersed *dmu chu*, first administer *se 'bru* compound to protect the stomach.

7.2.1 В трёх случаях, когда мучху рассеивается, следует защищать желудок с помощью *se 'bru*.

དེ་རྗེས་ཐུག་གི་ཤུ་ཚ་ལྔ་ཡིས། །དངས་སྒྲིགས་སྤེལ་འཇམ་པའི་བཤའ་གྱིས་སྤྱང་། །ཚ་ཁ་མང་དུ་སྤེལ་ཉུང་དུ་
གདོན། །ཟས་སྒྲོམ་བསེལ་དྲོད་སྤེལ་ལ་སྒྲོམས་པར་བཅོས། །

Thereafter, to treat blood-dispersed *dmu chu*, segregate the refined and unrefined portions of blood and *chu ser* by administering *nyi shu rtsa Inga* compound and evacuate with mild purgation. Venesect the channels repeatedly while drawing out a small amount of blood. Treat with both cool-natured food and warm-natured food in an alternating, balanced manner.

Далее, при рассеивании кровью (*khrag byer*), разделив прозрачный сок дангма и осадок назначением двадцатипятикомпонентного состава, нужно вычищать мягкими слабительными, сосуды открывать многократно, но [кровь] выпускать понемногу. Лечить сбалансированно, чередуя прохладное и тёплое в пище и питье.

མཁྲིས་བྱེར་(དམར་དུར་བྱིད་སྦྲོམ་དཀར་)བ་རྒྱའི་སྦྱོངས་བཏང་ཕོ་གསང་བསྐྱེད། །རུས་ཐལ་སེག་ཞེའི་སྦྱོར་བས་(བཟང་
དུག་ཚ་བ་གསུམ་འགོན་ཐོད་ཐལ་བ་བྲག་ལུན་སོ་མ་ཀ་ར་)རང་སར་སྐྱེ། །ཟས་སྒྲོམ་གོད་བཞིན་ལ་

To treat *mkhris*-dispersed *dmu chu*, administer an evacuative compound of *danda*, *dur byid*, *spos dkar* and *ba chu* (cow urine), and perform moxibustion on the stomach points. Compound *rus thal sig ne'i* prepared from *bzang drug* (six superlative medicines), *tsha ba gsum* (three hot medicines), ashes of *'gron* and *dur thod*, *brag zhun*, *so ma ra dza*, and *ka ra* (white sugar) dries ascitic fluid in its own location. Recommend food and drink as described above.

При рассеивании трипа (*mkhris byer*) дают очищающее из *danda*, *dur byid*, *spos dkar* и коровьей мочи, прижигают точки желудка. Состав *rus thal sig ne'i sbyor ba* из *bzang drug* (шесть хороших), *tsha ba gsum* (три жгучих), *gron thal*, *thod thal*, *brag zhun*, *so ma ra* и сахара высушивает на своём месте. Пища и питье – как [указано] выше.

ལ་དངས་མ་རྒྱ་བྱེར་ལ། །མེ་ཡིས་སྦྲོད་སྦྱང་བར་གྱི་རྒྱ་གསང་བཟླ། །ཟས་སྒྲོམ་དྲོད་བཞེན་རུས་ཐལ་སྦྱོར་བས་བསྐྱེད། །

To treat *chu ser*-dispersed *dmu chu*, apply moxibustion on the upper, lower, and middle vertebral points of fluid. Recommend warm-natured food and drink, and dry the fluid with *rus sbyor* or *thal sbyor* compound.

При рассеивании чхусер и дангма (*dwangs ma chu byer*) – завязать огнём вернюю, нижнюю и среднюю точку жидкости. Пищу и напитки употреблять тёплые, высушивать составами *rus sbyor* и *thal sbyor*.

དེ་ནམས་དང་སོ་ཕྱི་ཚུའི་དུས་སུ་བསྟེན། །མ་ཐུབ་རྗེདས་ན་སྦྱི་བཙོས་ནམ་ལྔ་གཅེས། །

Use these treatments for external *dmu chu*. However, if these treatments fail and the disorder becomes chronic, it is important to apply the five therapeutic principles mentioned in the general treatment of *dmu chu*.

К этим методам прибегают в первый период, период внешнего мучху. Если не удалось и [болезнь] застарела, важно общее пятиступенчатое лечение.

མཚོན་པའི་ཟགས་ཚུ་བྲག་ལུན་(གུར་གུམ་སོ་མ་ར་རྫོ་དོམ་མཁྲིས་ཟངས་ཐལ་འགོན་ཐལ་བཟང་དུག་གི་)སྦྱོར་བས་
བསྟེན། །ཐུ་ཐུང་ཚ་གཏར་དདུལ་ཚུའི་སྦྱོར་བས་བསྟེན། །

For the treatment of leakage of ascitic fluid from the liver, administer a compound prepared from *brag zhun*, *gur kum*, *so ma ra dzA*, bear bile, ashes of copper and cowry, and six superlative medicines to stop the leakage. Venesect *ru thung* and dry the fluid with *dngul chu'i* compound.

7.2.2 При просачивании мучху из печени (*mchin pa'i zags chu*) его прекращают составом из *brag zhun*, *gur kum*, *so ma ra dzA*, *dom mkhris*, *zangs thal*, *'gron thal*, *bzang drug* (шесть хороших), делают кровопускание из *ru thung* и высушивают составами из *dngul chu*.

མཚེར་ཟགས་ཅུ་མུང་གཡོན་གཏར་བྱི་ཏང་ག། །ཤུ་དག་རྒྱ་ཚཱ་འོ་མར་བསྐྱེལ་བ་ལྷུད། །ཤི་ཀུ་བསྐྱེལ་བར་རྒྱམ་ཚཱ་ཕི་ཕི་
ལིང་། །ཚི་ཏྭ་ཀ་བཏབ་མཚེར་ཟགས་དམུ་ཚུ་སྐྱེམ། །

To treat leakage of ascitic fluid from the spleen, venesect the left *ru thung* and administer a decoction prepared by boiling *byi tang ga*, *shu dag* and *rgya tshwa* in milk, and administer *shi kru*⁴ decoction with addition of *rgyam tshwa*, *pi pi ling* and *tsi tra ka*. These dry up ascitic fluid that has leaked from the spleen.

При просачивании из селезёнки (*mcher zags*) делают кровопускание из левого *ru thung*. Кипятят в молоке *byi tang ga*, *shu dag*, *rgya tsha* и поят [пациента]. В отвар вскипячённого *shi kru* добавить *rgyam tshwa*, *pi pi ling*, *tsi tra ka* - это высушивает мучху, просачивающийся из селезёнки (*mcher zags dmuchu*).

སྒོ་ཟགས་སེ་འབྲུ་ལྗ་བས་ཕོ་བ་བཟུང་། །ཟངས་ཐལ་སྐྱེམས་བཞེན་རྗེས་ལ་དུག་བདུན་བསྐྱེམ། །

For treating leakage of ascitic fluid from the lungs, administer *se 'bru Inga pa* compound to protect the stomach. Use *zangs thal* compound to dry the fluid and then perform moxibustion on the sixth and seventh vertebrae.

При просачивании из лёгких (*glo zags*) – нужно поддержать желудок с помощью *se 'bru Inga pa*, высушивать, прибегая к *zangs thal*, а затем прижечь шестой и седьмой позвонки.

ཕོ་ལོང་ཟགས་དང་འབྲིམས་ཚུ་ཟས་དོད་དང་། །ཐལ་སྐྱོར་བི་ཤའི་སྐྱེམས་སྐྱོར་བཞེན་པར་བྱ། །ཤིང་ཀུན་ཅ་བྱ་སྐོག་སྐྱེ་ཅ་
བ་ལ། །སྐྱེན་མར་འཇམ་རྗེ་བཏང་བས་སྐྱེམས་གྲོགས་འགྱུར། །

For the treatment of leakage of ascitic fluid from the stomach and large intestine, and stagnation of fluid, recommend warm-natured food and use the drying medicinal compounds, *thal sbyor* and *bi Sha'i skems sbyor*. Administer a compound prepared

⁴ Is a synonym for *na le sham*.

from *shing kun*, *tsa bya*, *sgog skya*, and *rtsa ba Inga* medicinal butter, and perform mild enema to help dry the fluid.

При просачивании из желудка и толстой кишки (*pho long zags*) и застойном мучху (*'khyims chu*), следует прибегать к тёплой пище, высушивать составами *thal sbyor* и *bi ksha'i skems sbyor*. Состав из *shing kun*, *tsa bya*, *sgog skya*; лечебное масло на пяти корнях *rtsa ba Inga sman mar* и применение клизм джамци поможет его высушить.

སྐྱོན་ཟགས་འབྲས་གསུམ་ཚ་བ་གསུམ་པོ་དང་། བྱི་ཏང་ག་དང་ལྷགས་ཕྱེ་ཙོ་ཏ་ཀ། །ཐལ་སྐྱོན་སྐྱང་དང་སྐྱར་ཏེ་བཏང་བར་བྱ། །ཐལ་སྐྱོར་རུས་སྐྱོར་བཞིག་སྐྱེམས་དུས་གཅིག་བྱེད། །

For the treatment of leakage of ascitic fluid from a *skran* (tumor), administer a compound prepared from *'bras gsum* (three myrobalan fruits), *tsha ba gsum* (three hot medicines), *byi tang ga*, *lcags phye* (iron powder), *tsi tra ka* and *thal sman* (sharp ash) compound mixed with *sbrang* (honey), and administer *thal sbyor* compound and *rus sbyor* compound. These compounds disintegrate the tumor and dry the fluid simultaneously.

При просачивании из опухоли трен (*skran zags*) нужно давать состав из *'bras gsum* (три плода), *tsha ba gsum* (три жгучих), *byi tang ka*, *cags phye*, *tsi tra ka* и. зольные лекарства (*thal sman*), в смеси с мёдом. Составы *thal sbyor* и *rus sbyor* одновременно разрушают и сушат [болезнь].

སྐྱུ་དོལ་མི་འཚོ་ལོ་ལོ་

Survival is not possible in the case of fluid exudation from intestinal rupture.

При прорыве из тонкой кишки (*rgyu rdol*) – не выживет,

ལོ་ལོ་གཞིན་སྐྱུ་རིམ་གྲོས་བཅོས། །

For the treatment of *dmu chu* due to evil spirit influences, perform rites and rituals.

При мучху от духов (*gdon chu*) лечат с помощью ритуалов.

དུག་ལས་གྲུར་ན་སླེམས་སྦྱོར་གཉེན་པོར་བསྟུན།།

To treat *dmu chu* caused by poisoning, use drying compounds and antidotes accordingly.

Если [мучху] возник от яда, нужно согласовать высушивающие составы и противоядия.

རླུང་མཁྲིས་བད་ཀན་གང་ཤས་ཆེ་བའི་ཚུ། ལྷན་དབྱེད་ཟས་སྦྱོར་དེ་ཡི་གཉེན་པོར་སྦྱར།།

For the treatment of *dmu chu* dominated by *rlung*, *mkhris pa*, or *bad kan*, deploy medicine, external therapies, diet, and lifestyle accordingly.

7.3 При мучху с преобладанием лунг, трипа и бекен, подбирают соответствующие лекарства, процедуры, питание и образ жизни.

མི་སྣོག་རྗེས་གཅོད་སྡོལ་འཇུ་དཀའི་ཟས། །འཛིག་ཟས་རྟ་ཞོན་ཉལ་པོ་འགོ་འདུག་དང་། །ལྷན་གང་ཟས་སྦྱོར་མི་
འཕྲོད་ལོ་དུས་བསྟུང་། །སླེམས་ཀྱི་སློན་རྣམས་ནང་རེ་རྒྱན་མི་བཅད། །བོང་ཤ་རྩ་བ་ལྡ་ཡི་སློན་མར་དང་། །ད་བྱིད་སྦྱིན་
གོར་ལུས་བྱུངས་གསོ་བར་བྱ། །དེ་ཡིས་འཆི་བདག་དམུ་ཚུ་སྦྱོག་པར་ངེས། །ཞེས་གསུངས་སོ། །

As post-therapy care to prevent relapse, avoid intake of unwholesome foods, such as green vegetables, indigestible foods, and foods that can exacerbate *dmu chu*, and abstain from unwholesome lifestyles for one year, including horseback riding, sexual intercourse, excessive walking or sitting, overexposure to cold and damp conditions, and others. Use drying medicines daily without discontinuation and restore bodily constituents with intake of donkey meat and medicinal butters prepared from the five

root medicines and from *da byid skyin gor*. These measures will definitely prevent relapse of deadly *dmu chu*." Thus it was said.

8. Пресечение повторного возвращения [болезни.] В питании и образе жизни [категорически] не подходят овощи, трудноперевариваемая пища, еда, от которой воротит, верховая езда, совокупления, [чрезмерное] хождение и сидение, сырость, холод, этого нужно остерегаться в течение года. Высушивающие лекарства принимать ежедневно, без перерывов. Следует восстанавливать ткани тела ослиатиной, лечебным маслом из пять корней (*rtsa ba lnga yi sman mar*) и *da byid skyin gor*. Таким образом наверняка отбросишь мучху - [болезнь] хозяина смерти.» Так сказано.

བདུད་ཚི་སྒྲིང་པོ་ཡན་ལག་བརྒྱད་པ་གསང་བ་མན་ངག་གི་རྒྱུད་ལས་གཙོང་ཆེན་དམུ་ཚུ་བཙོས་པའི་ལེའུ་སྟེ་བཅུ་
པའོ།།

Это десятая глава «Лечение тяжелой хронической болезни мучху (*dmu chu*)» из «Сущности амриты — восьмичленной тантры тайных наставлений».

Translation from Tibetan to English: Mentseekhang ©

перевод с тибетского на русский: Анастасия Теплякова